

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE
„COSTIN C. KIRIȚESCU”

Vol. 58/2003

Colectia
BIBLIOTECA ECONOMICĂ

Seria
**Probleme
economice**

**EFECTELE
LĂRGIRII SPRE EST
ASUPRA UNIUNII
EUROPENE**

Eugen ANDREESCU
- coordonator -

ISBN 973-7940-00-8

Centrul de Informare și Documentare Economică

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE
INSTITUTUL DE ECONOMIE MONDIALĂ

EFACTELE LĂRGIRII SPRE EST ASUPRA UNIUNII EUROPENE

COORDONATOR:
Eugen ANDREESCU

Centrul de Informare și Documentare Economică
București, 2003

Volumul de față prezintă tema
“EFECTELE LĂRGIRII SPRE EST ASUPRA UNIUNII EUROPENE”,
realizată de Institutul de Economie Mondială
în cadrul

Programului național de cercetare CERES.

Proiectul Institutului Național de Cercetări Economice al Academiei Române
“**Modelarea politicilor economice în perspectiva integrării în Uniunea
Europeană și fundamentarea restructurării economiei României în contextul
tranziției spre o nouă Europă**”.

Contract 155/2001

AUTORI:

Cornel ALBU
Eugen ANDREESCU
Simona POLADIAN
Liliana RĂDULESCU
Dragoș SĂLĂGEAN
Nicoleta TAUDOR
Rodica VELCIU

Editat de CENTRUL DE INFORMARE ȘI DOCUMENTARE ECONOMICĂ
REDACTOR-ȘEF - VALERIU IOAN FRANÇ
SECRETAR GENERAL DE REDACȚIE - AIDA SARCHIZIAN

REDACTOR: PAULA NEAÇȘU
MACHETARE ȘI TEHNOREDACTARE: LUMINIȚA LOGIN
CIDE/PROBLEME: Pro_58-03.doc

Redacția și administrația: București, Calea 13 Septembrie nr. 13, sectorul 5,
cod poștal 76 117, telefon: 0040-1-411 60 75, telefax: 0040-1-411 54 86
Adresa poștală: București 5, căsuța poștală 5 - 72

Materialele cuprinse în acest buletin pot fi reproduse numai cu aprobarea
conducerii Institutului Național de Cercetări Economice.

Volumele seriei pot fi identificate și comandate fie în colecție anuală, respectiv ISSN 1222 - 5401,
fie pe fiecare titlu în parte, respectiv pe ISBN alocat fiecărui volum.

Pentru volumul de față: ISBN - 973-7940-00-8

CUPRINS

EXTINDEREA CĂTRE EST, UN PROCES IREVERSIBIL	5
CAPITOLUL I - INTEGRAREA EUROPEANĂ: SCENARII, PROVOCĂRI, PERSPECTIVE	7
CAPITOLUL II - INTEGRAREA ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ A ȚĂRILOR AFLATE ÎN TRANZIȚIE: ÎNDEPLINIREA CERINȚELOR ȘI A SARCINILOR RĂMASE	19
CAPITOLUL III - REFORMELE STRUCTURALE ÎN ȚĂRILE CANDIDATE LA ADERARE.....	31
CAPITOLUL IV - IMPLICAȚIILE ECONOMICE ALE LĂRGIRII UNIUNII EUROPENE CĂTRE EST	40

EXTINDEREA CĂTRE EST, UN PROCES IREVERSIBIL

Așteptat cu un enorm interes de toate țările candidate la aderare, Summit-ul de la Laeken (Belgia), desfășurat la mijlocul lunii decembrie 2001, la care au participat șefii de stat sau de guvern din cele 15 țări membre ale Uniunii Europene și din țările candidate la aderare, a avut menirea de a limpezi apele în domeniul extinderii către est și de a trasa coordonatele viitorului Europei în următoarele decenii. Referitor la acest ultim aspect, președinția belgiană s-a încheiat cu adoptarea documentului intitulat "declarația de la Laeken", care tratează temele de reflecție ale unei Convenții însărcinate cu reformarea instituțiilor europene. Sprijinit puternic de actualul președinte al Franței, Jacques Chirac, și de cancelarul german, Gerhard Schroeder, președinte al acestei Convenții a fost ales Valery Giscard d'Estaing, care a câștigat disputa cu olandezul Wim Kok. Această Convenție va începe să funcționeze de la 1 martie 2002, iar după un an va trebui să elaboreze un document care să conțină opțiunile pentru o reformă de proporții în perspectiva lărgirii către est, începând cu ianuarie 2004. Președintele Giscard d'Estaing va avea doi adjuncți, fostul premier italian, Giuliano Amato, și fostul premier belgian, Jean-Luc Dehaene. Convenția va fi compusă din 15 reprezentanți ai șefilor de stat sau de guvern, 30 de membri ai parlamentelor naționale, 16 membri din partea Parlamentului European și 2 reprezentanți din partea Comisiei Europene. Țările candidate la aderare vor participa cu drepturi depline la lucrări, dar nu vor avea posibilitatea de a bloca hotărârile ce vor fi adoptate prin consens.

În 2004 vor adera doar 10 țări

Summit-ul de la Laeken a constituit o premieră prin faptul că a risipit incertitudinile legate de termenul la care vor adera țările candidate, precum și de nominalizarea acestora. Conform înțelegerilor adoptate, cele 10 țări candidate vor încheia negocierile cu UE până la sfârșitul anului 2002, după care va urma ratificarea tratatelor de către parlamentele țărilor componente. Începând cu 1 ianuarie 2004, vor deveni membri cu drepturi depline Cipru, Estonia, Letonia, Lituania, Malta, Polonia, Cehia, Slovacia, Slovenia și Ungaria, țări care vor participa cu drepturi depline și la alegerile pentru Parlamentul European din 2004.

România și Bulgaria mai așteaptă

În pofida turului de forță făcut de România și Bulgaria și a sprijinului acordat de Franța pentru ca cele două țări să fie incluse în primul val de aderare, Summit-ul de la Laeken a decis că ele nu sunt încă pregătite pentru a deveni membre ale UE împreună cu cei 10. Ca o consolare, celor două țări li se va acorda o atenție specială și ele vor fi sprijinite să deschidă toate capitolele de negociere în cursul anului 2002, lucru destul de greu de realizat, având în vedere că România a

încheiat până la sfârșitul anului 2001 doar 9 capitole de negocieri. În ceea ce privește România, decizia era una previzibilă, președintele Ion Iliescu considerând că o aderare prematură la Uniunea Europeană ar crea dificultăți insurmontabile țării noastre, deoarece economia nu este pregătită să facă față concurenței libere. "Să vrem să aderăm nu ajunge. Trebuie să și putem", a sintetizat președintele României la întoarcerea în țară. Conform tuturor analizelor, România are cea mai slabă poziție printre cele 12 țări candidate. În studiul realizat de grupul financiar austriac Raiffeisen Zentralbank Osterreich, România ar putea deveni membră a Uniunii Europene în 2009 sau 2011, iar Bulgaria în intervalul 2007-2010. De menționat că autoritățile române și-au propus ca țintă de aderare la UE anul 2007.

În ceea ce privește Bulgaria, această țară a primit cu mare reticență decizia de la Laeken, continuând să susțină că ea va face tot posibilul să adere în 2004 împreună cu cei 10. Oficialii comunitari consideră poziția Bulgariei nerealistă, comisarul pentru extindere, Gunter Verheugen, ironizând încăpățânarea bulgarilor, afirmând că "Bulgaria ar avea nevoie de vrăjile lui Harry Potter pentru a intra în UE în anul 2004".

În capitolele următoare se tratează o serie de efecte, în principal, asupra țărilor membre ale UE prin prisma lărgirii către est. Vom face precizarea că studiul analizează efectele lărgirii spre est prin prisma a tot ceea ce era cunoscut înainte de summit-ul "istoric" de la Laeken la jumătatea lunii decembrie a anului 2001, când nu se știa nici numărul țărilor care vor adera și nici anul primirii lor efective în Uniunea Europeană.

Capitolul I

INTEGRAREA EUROPEANĂ: SCENARI, PROVOCĂRI, PERSPECTIVE

În perioada 1995-2000, Uniunea Europeană s-a dezvoltat într-un ritm pe care nu l-a mai cunoscut de la începuturile sale din anii '50. Pe acest fond, Uniunea Europeană a putut să abordeze și ultimele trei simboluri ale suveranității naționale: moneda, domeniul judiciar și cel militar. Realizările obținute deja, nu numai extinderea Uniunii, au făcut ca reforma structurală a UE să devină o necesitate. Instituțiile sale trebuie să fie adaptate acestor necesități, nu doar să fie ajustate aritmetic numărului în creștere al statelor ce vor deveni membre ale UE.

În Germania, ca și în alte state membre, se discută foarte mult despre viitorul Europei. Principalele probleme ce frământă în prezent autoritățile comunitare sunt:

- iminenta extindere a Uniunii către est;
- diminuarea suveranității statelor naționale europene ca urmare a globalizării;
- realizările obținute în ultimii ani în integrarea europeană.

Realizările trecutului

Pentru a putea privi în perspectivă, viziunea asupra viitorului necesită o trecere în revistă a realizărilor din trecut. În ultimii cinci ani, UE a evoluat într-un ritm rapid, nemaîntâlnit de la începuturile sale din anii '50.

În mai 1998 s-a decis introducerea monedei unice în 12 state membre. Acest lucru sporește necesitatea unei mai mari coordonări a politicilor bugetare, fiscale și economice între partenerii din "zona euro" și statele aflate în afara acestei zone.

În septembrie 1999, Consiliul European de la Tampere a dat avizul pentru un program legislativ cuprinzător pentru o "Europă a libertății, securității și justiției". Cantitativ, în ceea ce privește scopul și ambițiile, acesta este un document comparabil cu programul privind piața unică din 1989. Calitativ, acest program a atins o zonă mult mai sensibilă, aceea a drepturilor cetățenilor din statele membre, decât a făcut-o programul pieței unice.

În decembrie 2000, Consiliul European, Parlamentul European și Comisia UE au proclamat în mod solemn "Carta UE a drepturilor fundamentale". Această "Magna Carta" a UE va inspira jurisdicția Curții Europene de Justiție și va orienta instituțiile Uniunii și organele legislative naționale. Acest lucru demonstrează că integrarea europeană nu se răsfrânge și nu se preocupă numai de piața liberă și

concurența în tot spațiul european, ci și de drepturile și de libertățile cetățenilor. Pentru prima oară, drepturile sociale au fost formulate pe larg la nivel european. Celor doi piloni ai moștenirii comune a valorilor europene – libertatea și egalitatea – li se adaugă un al treilea: solidaritatea.

În decembrie 1999, Consiliul European de la Helsinki a decis înființarea unei Forțe europene de reacție rapidă. Uniunea Europei Occidentale este astfel încorporată pas cu pas în UE, care dezvoltă astfel o dimensiune militară. Din octombrie 1999, politica externă și de securitate comună (PESC) a UE a fost strâns legată de persoana lui Javier Solana. Pe termen mediu, PESC se va materializa numai în urma unei decizii centrale, care va împuternici Uniunea să acționeze potrivit acestei decizii.

Moneda comună (euro), Carta UE, zona libertății, securității și justiției europene și apărarea comună: acestea sunt căile prin care UE a abordat ultimele trei simboluri ale suveranității naționale: moneda, domeniul judiciar și cel militar. Rămân, desigur, o mulțime de amendamente, opțiuni și aranjamente speciale – atât politice, cât și juridice sau privind calendarul înfăptuirii acestora – și multe decizii și prevederi care urmează să fie implementate. Dar, pe ansamblu, acestea au fost adoptate de toți cei 15 membri.

Aceste realizări, nu numai în ceea ce privește extinderea UE, relevă necesitatea unei reforme structurale a UE. Instituțiile UE trebuie să fie dimensionate acestor necesități, și nu doar ajustate aritmetic numărului în creștere al statelor membre. Aceasta este prima provocare. Nu este esențial dacă această reformă va determina elaborarea unei “Constituții”, a unui gen de “Tratat constituțional” sau numai va aduce amendamente Tratatului unional. Rezultatul reformei va conduce în orice caz, mai devreme sau mai târziu, la o Constituție a Uniunii.

Deși adoptate ca acorduri internaționale, tratatele UE reprezintă totuși documentele constituționale ale unui ansamblu de legi începând cu 1991, când Curtea Europeană de la Luxemburg și-a început activitatea. Problema care se ridică este nu dacă Uniunea are nevoie de o Constituție, ea are una. Problema este dacă aceasta corespunde nevoilor sale, iar răspunsul este clar “nu”.

Extindere fără dizolvarea Uniunii

Extinderea Uniunii la 20, 27 sau chiar mai multe state membre reprezintă un act fără precedent al solidarității europene. Extinderea fără dizolvarea Uniunii, aceasta este cea de-a doua provocare. Pentru statele membre, ca și pentru cele candidate, extinderea este importantă din punct de vedere economic, necesară din punct de vedere politic și imperativă din punct de vedere moral.

Enormul decalaj dintre puterea economică a statelor candidate și cea a statelor membre ale UE poate fi, dacă nu eliminat, cel puțin redus. Și acest lucru se poate înfăptui fără mișcări economice și sociale majore din partea nici unuia dintre grupurile de state. El va deveni un test de solidaritate nu numai pentru politicieni, ci și pentru popoarele din estul și vestul Europei.

Noile state membre vor adera la Uniune nu numai cu situația lor economică. Tradițiile și experiențele lor istorice, constrângerile și implicațiile situației lor geografice și modul de manifestare sunt diferite de cele ale tuturor statelor membre ale UE. Acest lucru va provoca modificarea din temelii a obiectivelor, sarcinilor și dimensiunilor Uniunii – mult mai profund decât au făcut-o precedentele extinderi. Nu va fi numai o uniune mai numeroasă, ci una cu totul diferită.

Aceasta presupune un lucru firesc: structura Uniunii extinse se va fonda pe Uniunea lărgită și de către Uniunea lărgită. Reforma instituțională de la Nisa nu încheie discuțiile privind structura Uniunii lărgite. Procesul de reformă trebuie și va fi continuat.

Nisa – o provocare, nu o viziune

Începutul s-a făcut la reuniunea la nivel înalt care a avut loc la Nisa în decembrie 2000; încercarea de a reforma instituțiile Uniunii o va ajuta să suporte extinderea. Agenda de la Nisa a fost ocupată nu numai de tehnicile și procedurile privind extinderea, ci și de împărțirea și echilibrul de putere între țările mari și cele mici, între săraci și bogați, estul și vestul, sudul și nordul statelor membre.

Numai activitatea laborioasă a Conferinței Interguvernamentale de la Nisa a făcut posibilă adoptarea unor decizii privind:

- votul majoritar ca regulă a Consiliului, unanimitatea fiind rezervată numai deciziilor cu relevanță constituțională;
- codecizia (decizia comună) pentru Parlamentul European, când Consiliul poate decide prin majoritate de voturi;
- un compromis între noua greutate a voturilor și o nouă definiție a majorității, în favoarea țărilor mari, și o nouă compoziție și structură a Comisiei Europene cu un membru al fiecărei națiuni, în favoarea celor mai mici.

Numai dacă Conferința de la Nisa va fi urmată de o renunțare la dreptul de veto împotriva “cooperării exagerate” dintre un grup mai mic de state membre din cadrul tratatului, Uniunea lărgită nu va îndeplini necesitățile privind o mai mare coerență politică necesară funcționării monedei unice, pe de o parte, și, pe de altă parte, o mai mare flexibilitate și diversitate și, nu mai puțin important, o mai mare responsabilitate democratică.

Nisa a fost o provocare, nu o viziune. Ceea ce este necesar pentru UE – în ceea ce privește stadiul său actual de dezvoltare și extinderea viitoare - ar fi:

- o formă mai clară, mai simplificată și mai constituțională a tratatelor;
- clasificarea competențelor Uniunii Europene și statelor membre;
- o viitoare îmbunătățire a eficienței, transparenței și legitimității democratice a instituțiilor Uniunii.

Tabel 1

Efectele politice ale procesului decizional la nivelul UE-28, prin prisma reformelor adoptate la Nisa în decembrie 2000

Țara	Populația (milioane)	Nr. locuri în Parlamentul European	Votul ponderat în Consiliul de Miniștri	Nr. de comisari
1. Germania	82	99	10	2
2. Marea Britanie	59,2	57	10	2
3. Franța	59	87	10	2
4. Italia	57,6	87	10	2
5. Spania	39,4	64	8	2
6. Olanda	15,8	31	5	1
7. Grecia	10,5	25	5	1
8. Belgia	10,2	25	5	1
9. Portugalia	10	25	5	1
10. Suedia	8,9	22	4	1
11. Austria	8,1	21	4	1
12. Danemarca	5,3	16	3	1
13. Finlanda	5,1	16	3	1
14. Irlanda	3,7	15	3	1
15. Luxemburg	0,4	6	2	1
UE-15	375,3	626	87	20
16. Turcia	63,4	89	10	2
17. Polonia	38,7	64	8	2
18. România	22,5	44	6	1
19. Cehia	10,3	25	5	1
20. Ungaria	10,1	25	5	1
21. Bulgaria	8,2	21	4	1
22. Slovacia	5,4	16	3	1
23. Lituania	3,7	15	3	1
24. Letonia	2,4	10	3	1
25. Slovenia	2	9	3	1
26. Estonia	1,4	7	3	1
27. Cipru	0,6	6	2	1
28. Malta	0,4	6	2	1
UE-28	544,3	963	144	35

Viitoarea reformă

A treia provocare o constituie căile și mijloacele integrării europene viitoare.

UE își propune să fie gata pentru extindere la sfârșitul anului 2002. Dacă acest lucru nu va fi posibil, ea va trebui să facă față unor consecințe incalculabile privind credibilitatea sa și pentru stabilitatea Europei de Est. Conferința de la Nisa

constituie, indiferent de rezultate, baza instituțională a lărgirii UE. Reformele hotărâte la Nisa au determinat dezbateri dificile pentru ratificare, atât în statele mici, cât și în cele mari. Ratificarea trebuie încheiată până la sfârșitul anului 2002. Este hazardat să se facă o previziune a viitoarelor proiecte de reformă sau a unei federații sau constituții europene. Guvernul german are în vedere o antamare a viitoarelor reforme începând cu anul 2004, ceea ce reprezintă o viziune realistă, dar și ambițioasă.

Se poate concluziona că viitoarea reformă nu menționează nici un proiect de Constituție care va fi discutat de reprezentanții celor 15, ci de cele 20 sau mai multe state membre, și va avea nevoie de acordul tuturor acestor membri. Uniunea Europeană trebuie să se străduiască să proiecteze structurile care o vor sprijini în extinderea Uniunii în totalitate pentru a acționa eficient și a-și crea instituții responsabile și transparente.

Concepte de bază ale dezvoltării viitoare

Pentru viitoarea dezvoltare a Uniunii se prefigurează trei concepte de bază:

- 1) Consolidarea elementelor interguvernamentale în procedurile de luare a deciziilor, în special utilizarea "cooperării excesive", permițând astfel o mai mare flexibilitate și diversitate într-o uniune extinsă. Acesta este un element pe care majoritatea guvernelor, în special cel al Franței și al Germaniei, îl au în vedere.
- 2) O uniune federală poate fi un grup de state membre, pe baza unui tratat sau a unei constituții în cadrul tratatului – aceasta este ceea ce unii, printre care Schauble/Lawers și, eventual, Joschka Fisher, își doresc.
- 3) Păstrarea și consolidarea delicatului echilibru al triunghiului instituțional, constituit din Consiliu, Parlament și Comisie, ca și direcționarea obiectivelor Uniunii către problemele esențiale. Acesta este un obiectiv rațional și posibil.

Realitățile politice europene vor conduce la o combinare a acestor elemente.

Primul concept, ce se referă la "cooperarea excesivă", este cel ce se află în studiu acum. Rezultatele sale vor fi foarte limitate atât în ceea ce privește șansele, cât și riscurile flexibilității și diversității.

Cooperarea strânsă s-a putut pune în practică la consolidarea uniunii economice inițiate prin Tratatul de la Maastricht, condiția prestabilită în acest caz fiind că toate statele din zona euro iau parte la ea. Ea s-a mai putut aplica politicii externe și de securitate comune, ca și dezideratului privind întărirea și coeziunea profilului internațional al Uniunii, ce nu a fost atins. Și a mai putut fi aplicată, într-o oarecare măsură, administrării granițelor externe ale Uniunii, pentru unele state membre noi.

Dar, în toate problemele referitoare la piața internă și în toate domeniile care dispun de o legislație comună, situația este alta. Dat fiind că grupul statelor care pot și își doresc să concluzeze într-o cooperare strânsă privind protejarea mediului înconjurător sau protejarea consumatorului va fi probabil diferit de cel al

statelor interesate în cooperarea privind politica transporturilor și că un alt grup de state doresc o cooperare intensă în probleme sociale, UE s-ar putea dizolva într-o uniune de grupuri de lucru.

Ca excepție, “cooperarea intensă” poate avea un elan integrator de care să beneficieze întreaga UE. Ca principiu structural, aceasta poate crea o uniune de grupuri de lucru, afectând legitimarea instituțiilor Uniunii, distrugând unitatea legislației comune, întărind birocrăția națională și creând confuzie în rândul cetățenilor. Ea poate fi utilă pentru intensificarea cooperării politice în unele domenii, dar nu va servi în nici un caz structurii instituționale a Uniunii.

Al doilea concept beneficiază de existența unei federații europene (a statelor naționale) cu o reală constituție scrisă. Aspectul pozitiv este că aceasta va fi adoptată de toate statele membre semnatare ale Tratatului UE; în mod real, totuși, ea va diviza Europa în “cei din interior” și “cei din afară”.

De asemenea, pare ireal, aproape de neconceput, ca Uniunea extinsă, în totalitatea ei, să poată vreodată să elaboreze și să adopte o constituție federală; orice “avangardă instituțională” care va crea această federație (a statelor naționale) va trebui să încheie un tratat separat.

Interesul conducerii comunitare este de a menține Uniunea omogenă, cu toate statele sale membre – atât în prezent, cât și în viitor.

Aceasta explică de ce atenția se concentrează pe cel de-al treilea concept: păstrarea și consolidarea triunghiului instituțional existent – Consiliu, Comisie și Parlament – și, în paralel, direcționarea obiectivelor Uniunii către problemele esențiale.

Consiliul European va avea rolul de “președinție colectivă a Uniunii”, tip președintele Franței, nu regina Marii Britanii. “El va asigura Uniunii impulsul necesar pentru dezvoltare și va trasa liniile politice generale pentru aceasta” (art. 4, Tratatul UE). El decide asupra celor mai înalte funcții din Uniune, propune Parlamentului European candidatul la președinția Comisiei Europene și are – în anumite condiții – puterea să dizolve Parlamentul European.

Comisia Europeană va deveni “guvernul” Uniunii, chiar sub un nume diferit, o structură diferită, o legitimitate diferită de cea a guvernelor naționale. Ea trebuie să fie conducerea administrației de la Bruxelles – nu numai aparența acesteia. Pentru a-și îndeplini aceste funcții va trebui să fie revitalizată, nu lăsată să degenereze într-o formă de “secretariat” al Consiliului.

Parlamentul European, reprezentantul direct al populației din statele membre, va continua să adopte decizii în comun, nu în totalitate și nu de unul singur. El va trebui să-și restructureze profund propriile proceduri de lucru.

Consiliul de Miniștri este un organism care necesită reforme mai profunde și mai urgente, devenind Consiliul Statelor Membre. El va fi parte a corpului legislativ al Uniunii și va fi însărcinat cu atribuții executive certe și va decide împreună cu Comisia UE asupra modalităților de implementare a legislației Uniunii în statele membre.

Astfel, guvernele naționale, asupra cărora trece responsabilitatea aplicării și impunerii legislației UE, rămân implicate în stabilirea regulamentelor de funcționare.

Sarcina de a consolida toate instituțiile UE și de a le face mai eficiente și mai responsabile este una dintre provocări. Stabilirea competențelor Uniunii și exprimarea lor într-o formă mai clară reprezintă o provocare și mai mare. Pentru aceasta, nu este suficientă numai aplicarea principiului subsidiarității, ci mult mai mult decât s-a făcut vreodată. De altfel, transpunerea într-o formă mai accesibilă a competențelor nu privește numai Comisia, așa cum se crede în general. Ea poate afecta Uniunea în ansamblu și fiecare dintre instituțiile sale – inclusiv Parlamentul.

Una dintre problemele importante o reprezintă menținerea unei perspective sănătoase: integrarea europeană a ajuns în stadiul în care progresele viitoare se întemeiază mai puțin pe întărirea competențelor Uniunii și mai mult pe limitarea acestora. Fără îndoială, Uniunea are nevoie de reguli de concurență impuse strict și efectiv, este necesară funcționarea mai eficientă a pieței interne și aceasta a rămas una dintre competențele centrale ale Comisiei, chiar și după viitoarea descentralizare. Însă politicile UE nu pot fi în totalitate subiect al pieței și concurenței. Acest lucru este valabil, în special, pentru sectoarele din serviciile publice sau serviciile economice de interes general, de exemplu, casele de economii și serviciile sociale.

Uniunea își concentrează responsabilitățile și acțiunile pentru organizarea politică pe scară largă și cu succes în domeniile clasice: piața, moneda, egalitatea în drepturi și asigurarea securității cetățenilor în interiorul frontierelor Uniunii și apărarea intereselor comune în afară. Pentru îndeplinirea acestui mandat este necesar ca statele membre să continue să fie legate de instituții comune pentru a crea mișcarea de solidaritate dintre ele și a aplica și controla aplicarea legislației comune.

Nu sunt necesare noi instituții

Nici Republica Federală a Germaniei și nici Statele Unite ale Americii nu vor servi ca model pentru viitoarea integrare europeană. În UE naționalitatea nu poate fi înlocuită ca principală modalitate de identificare. Cu alte cuvinte: statele membre ale Uniunii Europene vor fi întotdeauna mai mult decât numai “state” sau “landuri” ale unei posibile “Republici Federale a Europei”.

Uniunea Europeană va rămâne o uniune de state membre. Uniunea va continua să îmbine structurile federale cu cele confederale și astfel va avea o conducere interguvernamentală și supranațională.

Atât în prezent, cât și în viitorul previzibil, UE nu dispune de un sistem de condiții structurale, ca și sociale, culturale și politice, pentru a ține seama de elemente ale democrației directe. Se pune însă întrebarea dacă doresc în mod real cetățenii UE să aleagă în mod direct un președinte al Comisiei Europene.

Democrația reprezentativă poate prevala, fiind necesar un referendum numai în cazul adoptării unui tratat constituțional sau a unei constituții.

Nu se impune necesitatea creării unor noi instituții – nici un “secretariat” pentru “cooperare intensă” (Chirac), nici o a doua cameră a Parlamentului European, formată din deputați naționali (Fisher și Blair) – toate acestea putând falsifica rezultatele, responsabilitățile și egalitatea instituțiilor Uniunii, semănând

confuzie, acolo unde este necesară transparența. Ceea ce este necesar UE este nu creșterea numărului instituțiilor, ci creșterea eficienței celor existente, astfel încât toți cetățenii ei să poată înțelege cine decide, când și asupra cărui domeniu.

Cooperarea cu zonele periferice ale Europei

Viitoarea structură a UE constituie o provocare. Inițial UE a negociat procesul de integrare cu 12 țări candidate. În următorii 10 ani numărul acestora se va ridica probabil la 27. Turcia a avut aprobat statutul de candidat din decembrie 1999. Următorii ani vor arăta ce înseamnă "perspectiva europeană" propusă pentru patru state balcanice. Există, de asemenea, semnale din partea Ucrainei și a altor state din sudul fostei Uniuni Sovietice că acestea sunt interesate să devină parte a UE într-o perspectivă mai îndepărtată. La rândul ei, Norvegia își poate repeta tentativa de a deveni membră a UE, iar Elveția ar putea renunța la eternul "NU" spus integrării europene.

Atât statele membre, cât și cele candidate își doresc o Uniune care să fie mai mult decât o piață (comună), o Uniune care să le garanteze libertatea și pacea, coeziunea și solidaritatea, o Uniune egală cu celelalte puteri ale lumii. Acest deziderat îi poate limita abilitatea de extindere.

În termeni geografici, economici, politici și culturali, UE va fi întotdeauna mai redusă decât spațiul fizic al Europei. În loc să ofere statutul de membru unui număr cât mai mare de state, Uniunea ar putea găsi concepte atractive de cooperare cu zonele periferice ale Europei, adaptate diferitelor cerințe din punct de vedere geografic, economic și politic. Această cooperare ar putea fi extinsă pe termen lung și nu va reprezenta o anticameră înaintea aderării la UE.

Scenariul lărgirii cu 8 state (AC-8)

Încă de la început trebuie precizat faptul că obiectivul acestui scenariu nu este unul de cuantificare riguroasă. Rolul său este doar de a sublinia un mod de dezvoltare realistă a acestor țări, date fiind condițiile inițiale, dezvoltarea politică și presupunerile pur tehnice privind datele de lărgire.

Ca în toate celelalte exemple similare, scenariul de creștere economică prezentat aici începe de la un scenariu de bază. Deoarece scenariul tinde să măsoare potențialele efecte ale lărgirii, referința trebuie să pornească de la premisa că nu va avea loc nici o lărgire până în 2010. De asemenea, se presupune că reformele introduse în aceste țări în ultimii ani nu vor fi anulate până în 2009 și vor continua poate într-un ritm mai lent. Cu alte cuvinte, scenariul de bază nu este un scenariu "catastrofic", deoarece, în termeni de creștere economică, înseamnă că pentru AC-8 și pentru cele 10 țări ale Europei Centrale și de Est (TECE-10) ca întreg, o rată medie de creștere economică de 3% pe an în perioada 2000-2009 ar fi încă de realizat, comparativ cu presupunerea prudentă de creștere economică medie anuală de 2,5% pentru UE-15 în aceeași perioadă. Astfel, procesul de recuperare va continua, deși într-un ritm foarte scăzut.

Scenariul central

Scenariul AC-8 presupune, pornind de la premisa că nu va apărea nici o schimbare politică majoră în țările respective, că Polonia și toate țările din grupul TECE-8, în afară de Bulgaria, vor adera la UE în 2005. Realizarea unui astfel de eveniment va rezulta dintr-o oarecare accelerare a creșterii economice în perioada de preaderare 2000-2004, relativ la scenariul de bază. România și Bulgaria vor aștepta până când criteriile de aderare de la Copenhaga vor fi îndeplinite. Totuși, se consideră în conformitate cu scenariul de bază că o întârziere în procesul de aderare nu va împiedica derularea programelor de reformă economică care au fost stabilite și inițiate în aceste țări și că instituțiile esențiale ale economiei de piață în funcțiune, care au fost create în ultimii ani, continuă să funcționeze normal în această perioadă. Angajamentul susținut și implementarea reformelor de către politicienii din aceste țări este ceea ce se așteaptă, dacă scopul este aderarea la UE. Pentru acele țări care arată un angajament clar pe un astfel de drum, câștigurile din integrarea în UE sunt amânate până când calitatea de membru devine o realitate.

În cazul AC-8 se așteaptă o creștere economică, în medie, de peste 4% anual, în perioada 2000-2009 (tabel 2), cu o creștere accentuată după aderare, reflectând atât inițierea de fluxuri financiare dinspre UE către aceste state, cât și calitatea de membru și integrarea pe piața internă a UE.

Această rată medie de creștere economică de peste 4% pentru toate statele din AC-8 apare realizabilă, dat fiind potențialul de creștere economică latent din aceste țări, reprezentat de proporția încă relativ înaltă a ocupării forței de muncă în sectoarele cu productivitate scăzută. În acest sens, este notabil faptul că acest potențial de productivitate variază mult în cadrul grupului AC-8, ca întreg. De exemplu, spre deosebire de Polonia, unde creșteri mari de productivitate pot fi realizate printr-o reducere masivă a numărului de angajați din agricultură, în această perioadă, spațiul pentru o astfel de manevră pentru restul statelor din grupul AC-8, ca întreg, este substanțial mai mic. În 1999, ponderea ocupării forței de muncă în agricultură, în Polonia, a fost de peste 18% comparativ cu 14,4% în grupul AC-8. Această rată este încă înaltă comparativ cu o rată medie de mai puțin de 5% în UE.

Pentru România și Bulgaria se presupune în scenariul central o creștere economică cu 1-2 p.p. mai mică decât în grupul AC-8. Totuși, scenariul presupune că previziunile economice pentru aceste două țări se vor îmbunătăți în a doua jumătate a decadei, pe măsură ce programele de reformă cerute pentru aderare vor fi din ce în ce mai mult implementate. Dacă este îndeplinită o agendă de reforme ambițioasă, creșterea economică va fi în continuare accelerată de intensificarea fluxurilor investițiilor străine directe atrase atât în mediul economic îmbunătățit din aceste țări, cât și de perspectivele realiste de aderare într-o perioadă nu prea îndepărtată.

Așa cum arată și tabelul 4, efectul acestor scenarii de creștere diferite pentru aceste două grupuri de țări înseamnă că, per total, grupul TECE-10 ar

trebui să aibă o creștere economică medie anuală de circa 4% în această perioadă, cu o rată mai ridicată, de 4,3%, pentru a doua jumătate a decadei.

Referitor la schimbările ocupării forței de muncă pe sectoare de activitate, procesul de restructurare care se desfășoară în multe din aceste state este menținut cu un grad de ocupare medie în perioada de 10 ani pentru agricultură și sectorul public, scăzând cu unul, respectiv două puncte procentuale comparativ cu 1999. În mod clar, deplasarea ocupării forței de muncă sectoriale în anumite țări poate varia mult față de media grupului TECE-10, în funcție de gradul de amploare pentru astfel de reduceri.

Veniturile externe transferabile, ca procentaj din PIB, se presupune că vor rămâne constante în primii 5 ani ai perioadei, puțin peste 1% din PIB, și după aderarea grupului AC-8, acest procentaj va crește la mai mult de 3% în medie, în ultimii 5 ani, până în 2009. Referitor la reforma pieței muncii, dată fiind rata deja ridicată a ocupării forței de muncă în aceste state, se poate aștepta numai o creștere mică. Migrația va fi negativă pentru creșterea economică în această perioadă, deoarece se diminuează forța de muncă disponibilă. Acesta este, în principal, cazul pentru grupul AC-8 în ultimii 5 ani ai perioadei. În cele din urmă, în ceea ce privește creșterea economică, grupul AC-8 va beneficia de un spor echivalent cu 0,25% din PIB.

Un scenariu mai optimist

În plus față de scenariul central, modelul de creștere a economiei în tranziție este utilizat, de asemenea, pentru a realiza un scenariu optimist pentru grupul AC-8 în a doua jumătate a decadei. Acest scenariu simulează, în principal, câștigurile economice potențiale care pot rezulta în aceste țări din exploatarea integrală a calității de membru al UE. După ce aceste state aderă la UE, procesele stabilite la începutul tranziției vor fi continuate cu activități comerciale și financiare care îmbunătățesc procesul de integrare și cu transferurile de fonduri sociale și structurale ale UE, care sprijină finanțarea infrastructurilor fizice esențiale și contribuie la îmbunătățirea capitalului uman.

Acest efect amplificat de calitatea de membru este dat de un impuls ascendent al "reformelor ascendente".

În general, un astfel de impuls se referă la un mediu politic foarte favorabil, cu existența tuturor factorilor-cheie pozitivi pentru acumularea de capital fizic și uman. În particular, procesul de recuperare a decalajelor trebuie susținut de un pachet larg de măsuri pentru creșterea economică, incluzând o strategie de investiții bine direcționate. În final, buna coordonare a politicilor manageriale este, de asemenea, o condiție necesară pentru realizarea cu succes a acestui scenariu.

Dacă sunt întrunite aceste condiții favorabile, ritmul de creștere a PIB pentru grupul AC-8 poate spori cu 1,5-2%. După cum reiese din tabelul 3, care arată componentele ritmului de creștere a PIB pentru cele 3 scenarii, diferența esențială între scenariul optimist și central este dată de acest efect TFP adițional. În cazul grupului AC-8, pentru ca o creștere așa de mare să se materializeze, se presupune că, în plus față de efectele benefice ale calității de membru UE, aceste

state va trebui să-și identifice programele de reformă existente, în particular, prin scăderea nivelului de ocupare a forței de muncă în sectorul public și agricol către nivelurile din UE. Ritmul de creștere a PIB pentru grupul AC-8, în scenariul optimist sporește anual până la 5,1% în perioada 2000-2009, comparativ cu 4,3% în scenariul central.

Per total, în scenariul optimist, nivelul de creștere economică în grupul TECE-10 este de 4,8% în comparație cu 4% în scenariul central (tabel 4).

Tabel 2

Grupul AC-8 aderă la UE în 2005
Ritmul de creștere a PIB în grupul AC-8 în perioada 2000-2009
(medii anuale)

	2000-2009	2000-2004	2005-2009
Scenariu de bază			
AC-8	3	3,1	2,9
Scenariu central			
AC-8	4,3	4	4,6
Scenariu optimist			
AC-8	5,1	4	6,1

Sursa: Comisia Europeană.

Tabel 3

Grupul AC-8 aderă la UE în 2005
AC-8: contribuții la creșterea PIB 2000-2009
(medii anuale)

	Scenariu de bază	Scenariu central	Scenariu optimist
Ocuparea forței de muncă	0,4	0,6	0,7
Stoc de capital	1,6	2,0	2,1
TFP	1,0	1,6	2,3
Total PIB	3,0	4,3	5,1

Sursa: Comisia Europeană.

Tabel 4

Grupul AC-8 aderă la UE în 2005
Ritmul de creștere a PIB în grupul TECE-10 în perioada 2000-2009
(medii anuale)

	2000-2009	2000-2004	2005-2009
Scenariu de bază			
TECE-10	3	3,1	2,9
Scenariu central			
TECE-10	4	3,8	4,3
Scenariu optimist			
TECE-10	4,8	3,8	5,6

Sursa: Comisia Europeană.

Grupul AC-8 aderă la UE în 2005
TECE-10: Contribuții la creșterea PIB, 2000-2009
(medii anuale)

	Scenariu de bază	Scenariu central	Scenariu optimist
Ocuparea forței de muncă	0,4	0,6	0,7
Stoc de capital	1,6	1,9	2
TFP	1,0	1,5	2,1
Total PIB	3,0	4	4,8

Sursa: Comisia Europeană.

INTEGRAREA ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ A ȚĂRILOR AFLATE ÎN TRANZIȚIE: ÎNDEPLINIREA CERINȚELOR ȘI A SARCINILOR RĂMASE

Tranziția și reorientarea către Europa Occidentală au constituit, după 1989, cele două obiective principale pentru țările din Europa Centrală și de Est (TECE-10)¹. Deși la începutul anilor '90 tranziția de la o economie planificată la o economie de piață a fost principalul obiectiv al politicilor economice ale acestor țări, necesitatea unei mai profunde integrări cu țările vest-europene a devenit indispensabilă. Ce condiții rămân a fi îndeplinite înainte ca țările candidate să poată adera la UE?

Sfârșitul socialismului în Europa de Est a oferit oportunitatea transformării economiilor planificate centralizat în economii de piață și integrarea din punct de vedere politic și economic în UE.

Procesul de tranziție de la o economie planificată la o economie de piață necesită reforme în trei domenii principale: stabilizare macroeconomică, restructurare la nivel microeconomic și crearea unui cadru instituțional². Stabilizarea macroeconomică este menită a depăși dezechilibrele în ceea ce privește nivelul prețurilor, cursul de schimb și bugetul de stat, ce se manifestă în unele țări cu economie în tranziție, după implementarea reformelor economice. Reformele la nivel microeconomic sunt necesare pentru stabilizarea piețelor viabile pentru transformarea marilor întreprinderi de stat în entități separate legal, privatizarea acestor firme, liberalizarea prețurilor și deschiderea lor către comerțul internațional. În plus, trebuie să se asigure firmelor respective oportunitățile de a intra și a ieși de pe piață.

După implementarea acestor reforme la nivel macro și microeconomic, prețurile vor tinde să se alinieze la nivelul prețurilor de pe piața mondială și astfel vor reflecta costurile reale ale mărfurilor și deficiențele întreprinderilor producătoare. Totodată, întreprinderile moștenite din perioada socialistă pot să nu corespundă, atât în ceea ce privește dotarea tehnică, cât și în privința producției, astfel încât să nu poată rezista concurenței internaționale. În acest caz, atât firmele, cât și economia în ansamblu vor avea de suferit "terapia de șoc".

¹ Termenul de TECE-10 este folosit pentru a desemna 10 țări est-europene, care au început negocieri de aderare la UE. În 1998 au început negocierile dintre UE, pe de o parte, și Republica Cehă, Estonia, Ungaria, Polonia și Slovenia (plus Cipru), pe de altă parte. În februarie 2000, Bulgaria, Letonia, Lituania, România și Slovacia (plus Malta) au început, la rândul lor, negocieri pentru aderarea la UE.

² H. Siebert, *The New Economic Landscape in Europe*, Basil Blackwell, Oxford, 1991.

Reforma cadrului instituțional trebuie să asigure o descentralizare semnificativă și necesară a deciziilor economice adoptate. Noul cadru legal trebuie să reglementeze și să aplice legislația privind drepturile de proprietate, o legislație coerentă în domeniul contractelor economice și una privind agenții economici.

În plus, responsabilitățile politicii monetare și intermedierea financiară trebuie să fie separate prin crearea unui sistem bancar cu două niveluri. Este necesară, în acest caz, garantarea independenței băncii centrale pentru asigurarea stabilizării macroeconomice¹. Cele trei domenii ale reformei sunt interdependente, succesul într-un domeniu poate fi asigurat numai dacă se fac suficiente progrese și în celelalte două domenii. Evoluția pozitivă simultană în cele trei domenii este necesară și pentru creșterea credibilității reformelor economice².

Astfel, cerințele pentru aderarea țărilor central și est-europene la Uniunea Europeană se reduc la aceste trei principale domenii în care sunt necesare reforme pentru tranziția la economia de piață. Consiliul European, cu ocazia reuniunii de la Copenhaga, din iunie 1993, a definit cele trei criterii pe care țările candidate trebuie să le îndeplinească înainte de aderare³:

- *criteriul politic*: stabilitatea instituțiilor ce garantează democrația, aplicarea legilor, drepturile omului și protecția minorităților;
- *criteriul economic*: existența unei economii de piață funcționale și capacitatea de a face față presiunilor concurențiale și forțelor pieței din UE;
- *criteriul privind adoptarea acquis-ului comunitar*: abilitatea de a-și asuma obligațiile de membru, inclusiv adeziunea la obiectivele uniunii politice, economice și monetare.

În timp ce al doilea criteriu al reuniunii de la Copenhaga se referă la reformele necesare la nivel microeconomic, al treilea privește cadrul instituțional și stabilizarea macroeconomică. În ceea ce privește primul obiectiv referitor la stabilitatea instituțiilor ce garantează aplicarea legilor, primul criteriu al reuniunii de la Copenhaga este îndreptat către capacitatea de a impune cadrul instituțional. În același timp există o suprapunere a cerințelor pentru tranziția TECE, pe de o parte, și integrarea în UE, pe de altă parte.

Decalajele economice sunt încă foarte mari

Decalajele economice între UE și țările candidate erau încă foarte mari la sfârșitul anilor '90, decalaje reflectate în datele referitoare la indicatorii economici ai celor 15 membri ai UE (luați în ansamblu), ai TECE-10 și ai altor trei candidate (Cipru, Malta și Turcia). Dimensiunea economică a țărilor candidate la aderare este redusă comparativ cu cea a UE-15. Polonia, cea mai mare țară cu economie

¹ H. Siebert, *The World Economy*, Routledge, Cambridge, 1999.

² *Legătura dintre reformele instituționale, creșterea economică și progresele către o economie de piață în 25 de țări în tranziție este tratată mai amănunțit în D. Piazzolo: Growth Effects on Institutional Change and European Integration, în Economic Systems, vol. 23, nr. 4, 1999, p. 305-330. O argumentare mai fundamentată asupra efectelor sociale de ansamblu ale tranziției de la socialism la capitalism este cuprinsă în lucrarea lui J.Kornai: What the Change of Systems from Socialism to Capitalism Does and Does Not Mean, în "Journal of Economic Perspectives", vol.14, nr.1, 2000, p.27-42.*

³ *Comisia Europeană: Towards Greater Economic Integration – Central and Eastern Europe: Trade, Investment and Assistance of the European Union, Brussels, 1999.*

în tranziție, are o pondere de mai puțin de 2% din produsul intern brut al UE - 15. Toate celelalte candidate la aderare au o pondere de sub 1% din PIB-ul UE. PIB/locuitor al țărilor în tranziție este între 7% (Bulgaria) și 44% (Slovenia) din media pe UE-15. Diferența este mai puțin frapantă în cazul datelor exprimând puterea de cumpărare. Potrivit acesteia, PIB/locuitor în cele 10 țări în tranziție se situează între 23% din media pe UE-15 pentru Bulgaria și 68% pentru Slovenia.

Comparând raportul între PIB din 1998 și cel din 1989, se scoate în evidență faptul că numai câteva țări în tranziție au putut să atingă nivelul activității economice din perioada comunismului. În 1998, numai Polonia și Slovenia au depășit nivelul din 1989, iar Slovacia abia a atins acest nivel. Economia Letoniei din 1998 se situa la 59% din nivelul său din 1989.

Distanța dintre economia țărilor candidate de cea a UE-15 este subliniată și de diferențele contribuției la crearea PIB a sectoarelor economice. În timp ce agricultura contribuie cu numai 2,3% la crearea PIB și cu 5,2% la ocuparea forței de muncă în UE-15, acest sector are o contribuție situată între 3,9% (Slovenia) și 21,1% (Bulgaria) la crearea PIB și între 5,5% (Cehia) și 40% (România) la ocuparea forței de muncă. Sectorul serviciilor participă cu 67% la PIB în UE-15, dar cu numai 41,7% în România și 53,7% în Cehia. Ponderea sectorului "industrie și construcții" în multe țări în tranziție este mai mare decât în UE. Media pe UE-15 a sectorului industrial ajunge la 30,7% din valoarea adăugată globală. În Ungaria, Lituania, Polonia, Slovacia și Slovenia, industria are o pondere mai mare decât cea din UE, iar Cehia și România au o pondere a sectorului industrial de peste 40% din PIB.

Această structură este moștenită de la o economie planificată centralizat. Planificarea centralizată s-a îndreptat de preferință către industria grea, în timp ce sectorul terțiar a fost neglijat sau chiar discriminat. Potrivit lui Gros și Shurcke, această caracteristică poate – chiar și după 10 ani de tranziție – să permită unui economist fără acces la o serie de date să distingă o economie planificată centralizat anterior de orice altă țară din lume¹.

¹ Fostele economii planificate au un consum de energie mai ridicat decât este normal pentru nivelul PIB-ului și au o pondere mai ridicată a populației cu studii gimnaziale și liceale. Dincolo de aceste constatări, există unele caracteristici care marchează în mod distinct economiile mai avansate aflate în tranziție față de alte țări. Astfel, D. Gros, M. Shurcke (Ten Years After: What Is Special about Transition Countries?, HWWA "Discussion Paper" No. 86, Hamburg Institute of International Economics, Hamburg 2000) concluzionează că aparent tranziția s-a realizat în Europa Centrală. Totuși, potrivit raportului anual al Comisiei Europene din 1999 privind progresele către aderare ale TECE, aceste țări mai au încă de făcut pași în procesul de reformă. În această perspectivă, tranziția către o economie de piață ce poate exercita presiuni concurențiale într-o piață comună a țărilor industrializate este în continuă desfășurare.

Tabel 6

**Principalii indicatori economici ai UE și țărilor candidate,
în anul 1998**

INDICATORI	U.E.- 15	Bulga- ria	Cehia	Esto- nia	Unga- ria	Leto- nia	Litua- nia	Polo- nia	Ro- mânia	Slova- cia	Slove- nia	Cipru	Malta	Tur- cia
1. PIB miliarde euro % din UE	7585,6 100	11,02 0,15	50,1 0,66	4,6 0,06	42,4 0,56	5,7 0,08	9,5 0,13	140,7 1,85	33,9 0,45	18,1 0,24	17,4 0,23	8,1 0,11	3,1 0,04	175,8 2,32
2. PIB raportat la 1989 (1989 = 100)	120	66	95	76	95	59	65	117	76	100	104	162	165	155
3. PIB/loc., exprimat prin PPC (% din UE)	100	23	60	36	49	27	31	39	27	46	68	78		37
4. Pondere sectoarelor la crearea PIB:														
- agricultură	2,3	21,1	4,5	6,2	5,9	4,7	10,1	4,8	17,6	4,6	3,9	4,6	2,8	16,1
- ind. și construcții	30,7	28,7	41,8	26,3	32,7	29,5	31,5	36,5	40,7	33,3	37,7	21,9	7,5	27,4
- servicii	67	50,2	53,7	67,5	61,4	65,8	58,4	58,7	41,7	62,1	58,4	73,5	69,7	56,5
5. Rata inflației (%)	1,3	22,3	10,7	10,5	14,3	4,7	5,1	11,8	59,1	6,7	7,9	2,2	2,4	84,6
6. Rata șomajului (%)	10	16	6,5	9,9	7,8	13,8	13,3	10,6	6,3	12,5	7,9	3,3	5,1	6,4
7. Populația ocupată în agricultură (%)	5,2	25,7	5,5	9,4	7,5	18,8	21	19,1	40	8,2	11,5	9,6	1,8	42,3
8. Deficitul bugetar (% din PIB)	-1,5	-0,3	-2,2	-2,6	-5,4	1,8	-0,7	-2,6	-3,5	-4,4	-1,5	-0,9	-7,7	-7,2
9. Soldul balanței com. (mld. euro)	19,2	-0,607	-2,198	-1,376	-2,409	-1,232	-1,858	-16,792	-3,154	-2,045	-0,936	-2,354	-0,742	16,359
10. Pondere com. ext. în total com. extra-UE (%)		0,3	2,2	0,3	2,2	0,2	0,3	3,1	0,8	0,8	0,8	0,2	0,2	2,5
11. Populația (mil. loc.)	374,8	8,2	10,3	1,44	10,1	2,44	3,7	38,6	22,5	5,4	1,9	0,6	0,3	63,4
12. Pondere în total populație UE (%)	100	2,2	2,74	0,39	2,69	0,65	0,99	10,31	6,0	1,44	0,53	0,18	0,1	16,93
13. Suprafața (mii kmp.)	3191	111	79	45	93	65	65	313	238	49	20	9,2	0,3	775

De menționat, de asemenea, rolul determinant al UE-15 ca partener comercial pentru țările candidate. Între 45% (Bulgaria) și 69,4% (Slovenia) din importurile totale provin din UE, iar 38% (Lituania) și 72,9% (Ungaria) din exporturi sunt destinate UE. Pentru majoritatea țărilor în tranziție, ponderea UE în totalul exporturilor și al importurilor este de aproape 60%, ceea ce reprezintă o schimbare radicală față de situația anterioară anului 1989.

Cadrul instituțional necesar integrării

Așa-numitele Acorduri europene au fost inițiate la începutul anilor '90 pentru a crea un cadru pentru viitoarea integrare economică și politică a TECE în UE. Primele două acorduri europene au fost semnate de către Polonia și Ungaria în decembrie 1991 și au intrat în vigoare în februarie 1994. Alte 8 TECE au semnat acorduri europene cu UE, iar ultimul acord (cu Slovenia) a intrat în vigoare în februarie 1999. Acordurile europene prevăd integrarea pe termen lung de noi membri în UE și stipulează reducerea barierelor comerciale, cooperarea în domeniile economic, financiar, tehnic și cultural și un cadru pentru dialogul politic. În acest sens, acordurile europene sunt mai cuprinzătoare decât acordurile bilaterale de comerț liber și sunt, în consecință, cele mai extinse acorduri pe care UE le-a semnat cu țări terțe¹.

Până la intrarea în vigoare a acordurilor europene, UE a acceptat utilizarea unor acorduri interimare cu primele șase semnatare și a unor acorduri de comerț liber cu alte patru TECE. Aceste acorduri temporare au încetat să funcționeze o dată cu intrarea în vigoare a acordurilor europene. La intrarea în vigoare a acordurilor interimare, taxele vamale aplicate importurilor în UE pentru produse manufacturate provenind din TECE au fost eliminate. În ianuarie 1994 și iunie 1995, un număr de taxe vamale ce continuau să funcționeze au fost eliminate.

Atât acordurile europene, cât și cele interimare și de comerț liber se remarcă prin asimetrie, TECE reducând taxele vamale într-un ritm mai lent decât UE. TECE li s-a permis menținerea unor taxe vamale la o serie de produse manufacturate provenind din UE și după intrarea în vigoare a acordurilor interimare și a celor de comerț liber, dar aceste taxe au fost reduse treptat, potrivit unui program prestabilit. Începând cu ianuarie 2000, toate exporturile de produse industriale din UE către TECE au fost efectuate fără taxe vamale².

De asemenea, acordurile europene cuprind aranjamente specifice pentru unele industrii sensibile. În sectorul textilelor, UE a eliminat taxele la importul din TECE în ianuarie 1997 și toate restricțiile cantitative în ianuarie 1998. TECE și-au redus progresiv taxele vamale la importul de textile din UE până în ianuarie 2000. Acordurile mai prevăd liberalizarea progresivă a comerțului dintre UE și TECE cu

¹ În primele acorduri europene referirea la totalul membrilor UE este foarte vagă. Preambulul menționează numai TECE agreeate să devină membre UE.

² Polonia a constituit o excepție în privința exporturilor anumitor produse ale industriei de autoturisme, permițându-i-se reducerea treptată a taxelor vamale după expirarea perioadei prevăzute. În mod similar, Ungaria a obținut o exceptare pentru produse ale industriei siderurgice (conform European Commission).

produse agricole și piscicole prelucrate, data limită la care taxele vamale și restricțiile cantitative vor fi eliminate fiind stabilită în ianuarie 2002. Totodată, acordurile europene stipulează dreptul părților contractante să ia măsuri de urgență numai în cazurile specificate în mod excepțional și permit ca în unele circumstanțe limitate să apeleze la măsuri antidumping, potrivit prevederilor Organizației Mondiale a Comerțului (OMC).

Prin aderarea la UE, țările est-europene vor adopta și tariful vamal comun al acesteia, care impune taxe vamale mai reduse decât cele actuale la importul din state care nu sunt nici membre UE și nici CEFTA. Acesta din urmă poate fi considerat ca un acord suplimentar al acordurilor europene. Întrucât UE și țările central și est-europene au convenit bilateral reducerea barierei comerciale în conformitate cu acordurile europene, taxele vamale practicate de aceste țări nu sunt afectate. Ca urmare a solicitărilor insistente ale UE, CEFTA a fost întemeiată în 1993 de Cehia, Ungaria, Polonia și Slovacia, pentru a întări legăturile comerciale intraregionale ce au fost afectate serios de desființarea CAER. Slovacia a aderat la CEFTA în 1994, iar România în 1997. Deoarece toate țările membre CEFTA au devenit candidate la integrarea în UE, CEFTA funcționează ca o anticameră a Uniunii Europene.

Tabel 7

**Acordurile europene sau de liber schimb încheiate de UE cu țările din
Europa Răsăriteană**

Țara	Acorduri europene		Acorduri interimare
	semnate	intrate în vigoare	
Polonia	12/16/91	1/2/94	3/1/92
Ungaria	12/16/91	1/2/94	3/1/92
Cehia	10/4/93	1/2/95	3/1/92
Slovenia	10/4/93	1/2/95	3/1/92
România	2/1/93	2/1/95	5/1/93
Bulgaria	3/8/93	2/1/95	12/31/93
			Acorduri de liber schimb
Estonia	6/12/95	2/1/98	1/1/95
Letonia	6/12/95	2/1/98	1/1/95
Lituania	6/12/95	2/1/98	1/1/95
Slovacia	6/1/96	2/1/99	1/1/97

Notă: Acordurile de liber schimb și cele interimare expiră la intrarea în vigoare a acordurilor europene.

Sursa: European Commission, Trade, Investment and Assistance of E.U., Brussels 1999.

Experiența lărgirilor anterioare

Deși este o hotărâre politică internă a unui stat de a solicita aderarea la UE, programul aderării este influențat și de poziția altor state solicitante. Deși egalitatea tuturor solicitanților este stipulată în procedurile de negociere, multe țări își prezintă cererea de aderare influențate de hotărârea altor candidați. Solicitarea de aderare și aderarea Danemarcei și Irlandei au fost determinate de hotărârea Marii Britanii de a deveni membră a UE. Cererea Portugaliei și aderarea au fost legate efectiv de cea Spaniei. De altfel, s-a susținut că solicitarea Austriei a determinat o reacție grăbită în același sens a țărilor scandinave, datorită legăturilor existente între aceste țări în cadrul AELS. Ca o excepție, Grecia a trebuit să se separe de alte două state solicitante din zona Mediteranei.

Cele patru runde precedente ale extinderii permit identificarea procedurilor tipice de extindere. La începutul negocierilor, principala consecință este deja conturată: integrarea noilor membri într-un club cu un sistem reglementat moștenit de la vechii membri. Astfel, negocierile nu privesc un viitor pact între parteneri egali, în care ambii parteneri trebuie să-și modifice regulile de funcționare (conduită), și au ca obiect exclusiv maniera și momentul în care partenerul mai mic va adopta regulile partenerului mai mare. În fapt, negocierile se referă la excepțiile temporare de la aplicarea regulilor, și nu la regulile în sine.

Această abordare implică serioase deficiențe care pot deveni foarte periculoase în viitoarea extindere către est. Candidații se simt stimulați să încheie rapid negocierile și să amâne rezolvarea diferendelor după ce devin membri cu drepturi depline de luare a deciziilor și de vot. De exemplu, Marea Britanie a început să-și renegocieze termenii de aderare după doi ani de la aderarea efectivă din 1973, obținând o reducere a contribuției sale financiare (după o lungă și dificilă dispută) în 1984. Spania a acceptat prevederile împovărătoare pentru agricultura și pescuitul său în decursul negocierilor, iar mai târziu, ca membru cu drepturi depline, a solicitat subvenții în cadrul negocierii politicii agricole și de pescuit comune. Astfel de încercări de a readuce echilibrul între toți membrii pot conduce la impas procesul de decizie politică a UE, putând-o transforma într-o uniune de circa 30 de membri, complet nefuncțională, după ce statele est-europene vor adera la UE. În concluzie, dezacordurile nerezolvate din perioada negocierilor pot provoca daune imense după ce noii membri vor avea putere de decizie, de vot și de veto.

Potrivit noilor reglementări, numărul de membri din Parlamentul European va crește de la 626 la aproape 1000 de membri, puterea de votare în cadrul Consiliului s-ar putea schimba chiar mai mult în favoarea țărilor mici, iar numărul de comisari în Comisia Europeană va crește la 35.

Deoarece procesul de luare a deciziilor în cadrul unei astfel de Uniuni Europene ar putea fi considerabil încetinit, este evidentă necesitatea unei reforme cuprinzătoare. În februarie 2000 și-a început lucrările o conferință interguvernamentală, având sarcina reformării procesului politic de luare a deciziilor și a Tratatului de la Amsterdam, ultimul tratat al UE, care a intrat în vigoare în mai 1999. O reformă posibilă ar fi stabilirea numărului de membri ai Parlamentului

European la 700. În plus, luarea deciziilor în Consiliul de Miniștri va fi făcută cu o majoritate de voturi.

Tabel 8

Calendarul lărgirii UE

Țara	Depunerea cererii de aderare	Avizul comisiei UE	Deschiderea negocierilor	Închiderea negocierilor	Data când a devenit membră a UE
1. Marea Britanie	5/10/67	9/29/67	6/30/70	1/22/72	1/1/73
2. Danemarca	5/11/67	9/29/67	6/20/70	1/22/72	1/1/73
3. Irlanda	5/11/67	9/29/67	6/20/70	1/22/72	1/1/73
4. Norvegia	7/21/67	9/29/67	6/30/70	1/22/72	
5. Grecia	6/12/75	1/29/76	7/27/76	5/28/79	1/1/81
6. Portugalia	3/28/77	5/19/78	10/17/78	6/12/85	1/1/86
7. Spania	7/28/77	11/29/78	2/5/79	6/12/85	1/1/86
8. Turcia	4/14/87	14.12.1989 13.10.1999			
9. Austria	10/17/89	8/1/91	2/1/93	4/12/94	1/1/95
10. Suedia	7/1/91	7/31/92	2/1/93	4/12/94	1/1/95
11. Finlanda	3/18/92	11/1/92	2/1/93	4/12/94	1/1/95
12. Norvegia	11/25/92	3/24/93	4/5/93	4/12/94	
13. Elveția	5/26/92				
14. Cipru	7/4/90	6/30/93	3/30/98		
15. Ungaria	3/31/94	7/16/97	3/30/98		
16. Polonia	4/5/94	7/16/97	3/30/98		
17. Estonia	11/24/95	7/16/97	3/30/98		
18. Cehia	1/17/96	7/16/97	3/30/98		
19. Slovacia	6/10/96	7/16/97	3/30/98		
20. Malta	7/16/90	6/30/93	2/15/00		
21. România	6/22/95	10/13/99	2/15/00		
22. Slovenia	6/22/95	10/13/99	2/15/00		
23. Letonia	10/13/95	10/13/99	2/15/00		
24. Lituania	12/8/95	10/13/99	2/15/00		
25. Bulgaria	12/14/95	10/13/99	2/15/00		

Sursa: Intereconomics, nr. 6/nov.–dec. 2000.

Acquis-ul comunitar

Țările candidate trebuie să adopte acquis-ul comunitar, care reprezintă cadrul instituțional și de reglementare stabilit cu privire la integrarea europeană. O țară ce aderă la UE este obligată să accepte și să implementeze efectiv și în

totalitate acquis-ul în măsura în care acesta a evoluat până la data la care statul respectiv aderă la UE. Acquis-ul constă în:

- conținutul, principiile și obiectivele politice ale tratatelor (inclusiv pe cele ale Tratatului de la Maastricht și ale Tratatului de la Amsterdam).
- legislația adoptată, ce urmează tratatelor și hotărârilor Curții de Justiție;
- declarații și rezoluții adoptate în cadrul UE;
- acțiuni comune, poziții comune, convenții semnate, rezoluții, declarații și alte acte agreate în ceea ce privește problemele justiției și ale afacerilor interne;
- acorduri internaționale încheiate de UE și cele încheiate între membrii acesteia cu privire la activitățile Uniunii¹.

În general nu este permisă nici o derogare de la acquis-ul comunitar. Sunt permise numai anumite excepții temporare, în anumite circumstanțe, față de țările aflate în tranziție pentru adoptarea acquis-ului în zone cu probleme deosebit de dificile. Obiectivul principal al UE în acest moment este totuși de a determina țările candidate să adopte în totalitate acquis-ul. Procedul acestei abordări a fost adoptat când Danemarca, Irlanda și Marea Britanie au aderat la Uniunea Europeană. Pentru a se asigura că statele candidate beneficiază de același statut, privilegii, drepturi și obligații ca și membrii UE, candidatele trebuie să adopte tot ceea ce s-a realizat în decursul integrării europene. Pentru a evita "selecția acquis-ului", când statele își aleg elementele favorabile din totalul cerințelor aderării la Uniune sau situația "Europei cu mai multe viteze", s-a convenit asupra necesității obligativității implementării în totalitate a acquis-ului de către noii membri.

Acest lucru poate induce totuși pericolul creșterii decalajului între conținutul (cerințele) acquis-ului și cerințele diferitelor state membre. Conținutul acquis-ului este în continuă creștere, incluzând numeroase tratate, reguli și regulamente, ca și diverse proiecte comune. Acquis-ul constă în prezent din aproximativ 80.000 de pagini, grupate în capitole de negociere.

Atât numărul, cât și diversitatea statelor membre au sporit, de asemenea, de la prima extindere a Uniunii și vor crește considerabil o dată cu extinderea către est. Membrii unei Uniuni cu peste 20 de state membre se vor confrunta cu diverse probleme. În consecință, procesul adâncirii și lărgirii integrării UE va spori în dificultate. Concluziile politice din final demonstrează faptul că extinderea UE va necesita prevederi care să permită ca o parte dintre membrii Uniunii să avanseze în adâncirea integrării fără a extinde în mod automat acquis-ul, ceea ce ar face și mai dificile viitoarele etape de extindere. Pentru o Uniune cu mai mult de 20 de membri, pare să fie mai funcțională o Europă cu mai multe viteze. Pentru actualele state candidate la aderare, complexitatea acquis-ului prezent necesită o examinare atentă pentru a determina ce capitole pot fi imediat implementate, ce capitole pot fi amânate până după aderare și ce capitole ar putea fi negociate după depășirea perioadei de tranziție².

¹ Conform delegației de negociere (delegația pentru negocierile de aderare Cipru-UE): procedura de negociere: acquis-ul comunitar.

² Aceasta ar putea fi examinată într-un studiu al Băncii Mondiale privind Polonia (World Bank, Polonia - Memorandum economic al țării: reformă și creștere economică pe calea spre UE,

Chiar dacă este discutabil dacă acquis-ul constituie cel mai bun cadru instituțional pentru țările în tranziție, existența decalajului de dezvoltare față de actualii membri ai UE face ca acesta să devină necesar pentru stabilizarea procesului de reformă politică și economică prin stabilirea de obiective clare pentru crearea cadrului instituțional.

Datorită complexității și dimensiunii sale, implementarea acquis-ului induce o povară considerabilă țărilor candidate la aderare. Conflictul deschis dintre Polonia și UE referitor la capitolul "agricultură" de la începutul anului 2000 indică apariția unor viitoare fricțiuni în procesul integrării TECE în UE, fricțiuni ce vor dura mai mulți ani. De exemplu, negociatorii polonezi consideră absolut necesar ca producătorii locali să-și poată vinde pe teritoriul Poloniei produsele din carne și lapte, care nu corespund în totalitate înaltelor standarde de igienă ale UE, pentru o perioadă de câțiva ani după ce Polonia va deveni membră UE. Viitoarele fricțiuni din cadrul negocierilor privind adoptarea acquis-ului comunitar se adaugă dezacordurilor privind accesul TECE la fondurile structurale și la plățile prin transfer direct către fermieri (din cadrul politicii agricole comune), ca și cele privind perioadele de tranziție privind libera circulație a persoanelor.

În ultimul raport anual al Comisiei Europene privind progresele TECE către aderare, se subliniază faptul că numai Ungaria și Cehia au avansat în adoptarea cadrului UE referitor la standarde tehnice, în timp ce alte TECE întâmpină dificultăți. În plus, standardele de mediu și cele sociale cunosc progrese foarte lente în toate țările vizate. Este, astfel, greu de crezut că firmele din aceste țări vor putea să îndeplinească normele și standardele UE în decurs de 3-5 ani. De altfel, TECE nu pot încă îndeplini în totalitate criteriile economice ale Tratatului de la Copenhaga în privința existenței și funcționării unei economii de piață și a abilităților de a face față forțelor concurențiale din UE.

Calendarul aderării

Capacitatea limitată a TECE de a face față concurenței UE și dificultatea adoptării capitolelor acquis-ului scot în evidență necesitatea unei noi amânări a aderării primelor state pentru 2005 sau după acest termen sau, în cazul unei aderări premature (în 2003-2004), a instituirii unei perioade lungi de tranziție în mai multe domenii, făcând apel la excepțiile acquis-ului comunitar.

Cel mai probabil, prima rundă a extinderii către est va avea loc numai în 2006-2007, având protagoniste state est-europene: Cehia, Ungaria, Polonia, Slovacia, Slovenia și cele trei state baltice. Este imposibil să trasezi granița UE între Cehia și Slovacia și să incluzi Estonia, lăsând celelalte țări baltice în afara

Raport nr.16858-Pol.; Poverty Reduction and Economic Management Unit, Europe and Central Asia Region, World Bank Washington D.C., 1997). Extinzând acest studiu al Băncii Mondiale, J. Bucknall (Poland: Complying with EU Environmental Legislation, "World Bank Technical Paper", No. 454, World Bank, Washington D.C., 1999) examinează costurile supunerii Poloniei la standardele UE privind mediul înconjurător, așa cum sunt prevăzute în acquis-ul comunitar.

UE. În plus, cele două mici țări mediteraneene, Cipru și Malta, vor adera probabil în același timp cu primele state est-europene.

Integrarea primelor opt state est-europene și a celor două mediteraneene pare o sarcină dificilă, dar, având în vedere că populația acestor 10 țări (75 mil. loc.) este mai mică decât cea a Germaniei (82 mil. loc.), acest lucru este suportabil. Totuși, integrarea deplină a celor 10 țări în cadrul instituțional și administrativ al UE va necesita o perioadă de timp considerabilă. În consecință, UE are nevoie de o anumită perioadă pentru consolidarea internă înainte ca o nouă extindere să fie posibilă. Bulgaria și România, ca și Croația și alte state din spațiul fostei Iugoslavii nu vor putea adera la UE înainte de anul 2007.

Această posibilitate a amânării aderării TECE la UE, ca și existența unor efecte pozitive datorită creșterii credibilității, urmare a integrării regionale, scot în evidență necesitatea găsirii unor căi pentru a depăși perioada de tranziție până la integrarea deplină. Ambiguitatea stabilirii termenelor de aderare poate determina încetinirea procesului de reformă din estul Europei.

Pentru a depăși această incertitudine, este necesară stabilirea unei date mai apropiate de aderare la UE, de exemplu, anul 2006. O alternativă mai agreată, dar mai puțin probabilă ar fi o aderare mai rapidă (în 2004), cu o perioadă de tranziție pentru diverse zone până la deplina implementare a acquis-ului comunitar. O astfel de aderare mai apropiată ar îndepărta ultimele îndoieli cu privire la veridicitatea procesului de reformă în țările cele mai avansate dintre TECE și ar putea determina acordarea unui sprijin substanțial economiilor lor prin reducerea incertitudinilor și stimularea investițiilor străine.

Creșterea flexibilității în cadrul UE

Perspectiva unei Uniuni Europene cu 25 sau mai mulți membri crește incertitudinile cu privire la necesitatea promovării extinderii și adâncirii procesului de integrare în viitor. Adâncirea integrării celor 15 membri actuali cuprinsă în cele 80.000 de pagini ale acquis-ului comunitar poate fi transferată și implementată cu investiții considerabile de resurse și timp. Deoarece țările candidate au economii eterogene cu enorme decalaje de venit (de exemplu, Polonia are un PIB/loc. de numai 39% din media pe UE), este deosebit de dificil să se asigure o adaptare adecvată a legislației comune a UE. Extinderea numărului de membri necesită reforme substanțiale pentru crearea de instituții viabile și puternice.

Pentru a reduce pericolul blocării procesului de integrare după prima rundă a extinderii către est este necesară creșterea flexibilității pentru viitoarele scheme (planuri) de integrare a unei părți a membrilor UE. O uniune cu mai multe viteze de integrare nu implică o segmentare permanentă a unor grupuri fixe de state în cadrul UE, ci creează oportunitatea promovării integrării într-o primă fază a unui grup mai mic de țări sub controlul și autoritatea legitimă a Parlamentului European. Inițiativa unui grup de state de a încheia Acordul Schengen pentru desființarea controlului la frontiera dintre ele este de competența instituțiilor UE¹.

¹ *Acordul Schengen a fost semnat de Belgia, Olanda, Luxemburg, Franța și Germania în iunie 1985, pentru simplificarea circulației între participante, având ca scop principal eliminarea*

Tratatul de la Amsterdam conține clauza “Benelux” (articol 306) care aprobă aranjamentele dintre Belgia, Olanda și Luxemburg, dacă obiectivele acestor angajamente nu contravin prevederilor Tratatului de la Amsterdam. În acest sens, prezentul cadru instituțional al UE include prevederi pentru viitoarea cooperare dintre unele state membre.

Concluzii

Așa cum s-a arătat, există o oarecare similitudine între reformele necesare pentru tranziția de la o economie planificată către o economie de piață și reformele necesare aderării la Uniunea Europeană. În consecință, țările în tranziție mai avansate își vor completa tranziția cu implementarea acquis-ului comunitar, crearea cadrului instituțional și de reglementare al UE. Totuși, TECE nu sunt încă în măsură să facă față concurenței în UE și să adopte toate obligațiile cuprinse în acquis-ul comunitar pentru a deveni membre UE. Candidatele din rândul TECE trebuie încă să-și completeze obiectivele reformelor.

Încă de la începutul perioadei de tranziție, anticiparea viitoarei aderări la UE a ajutat aceste țări să facă progrese în reformele inițiate. Perspectiva unei date incerte sau a unei amânări a aderării poate pune în pericol strădaniile și năzuințele pentru reformă ale TECE. Pentru aceasta, statele membre UE trebuie să încurajeze procesele de reformă în desfășurare în statele est-europene prin înființarea de instituții flexibile care să fie apte să sprijine procesul de extindere și să dea certitudinea TECE că aderarea la UE se va înfăptui cât mai curând posibil. Stabilirea unei date certe a aderării statelor candidate, ca și crearea unor instituții ale UE, viabile și evolute, pot da un impuls procesului de reformă din TECE. Actualele state membre ale UE vor beneficia astfel de profunđa integrare economică, ca și de interdependența dintre estul și vestul Europei.

tuturor controalelor la frontiere atât pentru persoane, cât și pentru mărfuri. Italia a aderat la Acordul Schengen în noiembrie 1990; Spania și Portugalia în iunie 1991; Grecia în noiembrie 1992; Austria în aprilie 1995; Danemarca, Suedia, Finlanda, Norvegia și Islanda în decembrie 1996. De abia în iunie 1997 Acordul Schengen a fost adoptat de UE, în cadrul capitolului de concluzii al Tratatului de la Amsterdam. Irlanda și Marea Britanie au decis menținerea controlului la frontiere și nu au aderat la Acord. Un aranjament special de cooperare s-a încheiat cu două state ce nu sunt membre UE: Norvegia și Islanda.

REFORMELE STRUCTURALE ÎN ȚĂRILE CANDIDATE LA ADERARE

Reformele macroeconomice pentru instaurarea unei economii de piață au debutat în majoritatea TECE-10 (țările din Europa Centrală și de Est) cu liberalizarea prețurilor interne de consum, a comerțului exterior și a mișcărilor de capital. Privatizarea și restructurarea întreprinderilor aflate în proprietatea statului a urmat imediat după aceea, îmbrăcând diverse forme. A fost necesară apariția unor noi instituții guvernamentale pentru a sprijini funcționarea piețelor, pentru a comercializa utilitățile publice și pentru a supraveghea și monitoriza noile firme private, cum ar fi instituțiile financiare.

Privatizarea și restructurarea întreprinderilor a îmbrăcat diferite forme în TECE-10. Unele metode de privatizare însă, cum ar fi licitațiile, au avut rezultate foarte slabe. S-a constatat că, în general, privatizările întreprinderilor mici și mijlocii au decurs bine și au avut un impact economic pozitiv. În schimb, privatizarea marilor întreprinderi de stat a condus la cumpărarea acestora de către salariați sau la restructurare sub tutela unor holdinguri sau fonduri de investiții, ceea ce nu a permis instaurarea unor structuri manageriale performante.

La sfârșitul anului 1999, ponderea sectorului privat depășea 50% în TECE-10, ajungând chiar la 80% în Ungaria și Slovacia. Cele mai multe dintre acestea și-au liberalizat rapid prețurile interne.

Având în vedere condițiile inițiale nefavorabile din țările baltice, acestea au făcut progrese rapide în ceea ce privește liberalizarea prețurilor, în timp ce în Bulgaria și România reformele prețurilor s-au derulat mai lent. Pe ansamblul TECE-10, ponderea prețurilor subvenționate este în prezent de sub 25% din total.

Multe din TECE-10 înregistrează progrese importante în liberalizarea utilităților publice, cum ar fi telecomunicațiile și energia electrică. Aceste țări au avut în special succese în obținerea de venituri din privatizarea companiilor de telecomunicații și vânzarea licențelor de telefonie mobilă. Restructurarea sectorului energetic prin crearea unor companii care se ocupă cu producerea, transportul și distribuirea energiei se află în plină desfășurare.

Rapoartele Comisiei UE apreciază că progresele făcute până în prezent în instaurarea și funcționarea economiei de piață sunt suficient de mari în majoritatea țărilor, subliniind totuși că unora dintre TECE-10 le lipsesc încă elemente importante pentru buna funcționare a piețelor. Această imagine generală este confirmată și de indicatorii referitori la țările în tranziție, publicați de Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare (raportul BERD privind tranziția, 1999).

În TECE-10 ar mai fi necesare progrese într-o serie de sectoare, în special în ceea ce privește instituțiile financiare și piețele de capital și cadrul legal privind concurența.

Referitor la politica concurențială, legislația antitrust este, în mare măsură, instituită în TECE-10. Implementarea acesteia a început, cu toate că în proporții diferite, având în vedere faptul că în multe dintre aceste țări capacitatea administrației este deficitară și că există dificultăți în stabilirea unor reguli clare în plin proces de restructurare. Procesul de elaborare și implementare a legislației a făcut progrese, dar în toate TECE-10 trebuie stabilite politici clare, fiind necesară, de asemenea, și întărirea capacității administrative.

Piețele de capital

În Polonia și în cele mai multe dintre TECE-10, sectorul bancar s-a dezvoltat rapid atât prin privatizare, cât și prin apariția unor noi bănci, în unele cazuri fiind vorba de importante investiții externe. Progrese substanțiale s-au făcut în stabilirea standardelor de solvabilitate ale băncilor și a cadrului legal pentru supravegherea și reglementarea activității bancare. Se constată existența unui număr important de bănci private, precum și a numeroase împrumuturi către firmele private. Cele mai avansate dintre TECE-10 au făcut eforturi importante pentru a aduce reglementările bancare la nivelul standardelor BIS.

În România, sectorul bancar și sistemul financiar sunt încă subdezvoltate și nu pot oferi o bază adecvată pentru o economie de piață. Numeroasele credite neperformante acordate de bănci fac dificilă înregistrarea unor progrese în acest domeniu.

În Polonia și în unele dintre TECE-10, în special în Ungaria și în Estonia, piețele de capital joacă deja un rol substanțial în alocarea capitalurilor, cu toate că nivelul capitalizării pieței ca procent din PIB se situează încă cu mult sub standardele occidentale. În România piața bursieră este foarte slab dezvoltată.

Piața muncii

Numărul de locuri de muncă a scăzut considerabil în TECE-10 în timpul perioadei de tranziție, deși în lipsa unor statistici credibile nu este posibil să avansăm o cifră exactă. Numărul de locuri de muncă a continuat să scadă chiar după revigorarea economică de după 1994, astfel încât, în ciuda creșterii PIB cu cca 19% în perioada 1995-1999, numărul de locuri de muncă a scăzut în medie cu 1,5%. În Polonia, unde PIB a crescut cu 32% în această perioadă, numărul de locuri de muncă a crescut cu numai 6,5%. În cele mai multe dintre TECE-10 numărul de locuri de muncă fie a stagnat, fie a scăzut.

Șomajul a explodat în primii ani de după 1990. După 1994, estimarea ratei șomajului făcută pe baza metodologiei ILO a scăzut inițial sub 10%, crescând din nou la 11% în medie în TECE-10. În 1999, rata șomajului era de 12,5% în Polonia și de 6,8% în România, cea mai scăzută cifră înregistrată în rândul TECE-10. Pentru România, această cifră ar putea fi incorectă, având în vedere că numărul

șomerilor înregistrați depășește cu mult 10%. Rata șomajului este mai mare decât media în rândul tinerilor adulți, șomajul pe termen lung înregistrând o pondere importantă, cu toate că în ambele cazuri situația este mai bună în TECE-10 decât în UE-15. Există, de asemenea, diferențe semnificative între ratele șomajului înregistrate în regiuni diferite ale aceleiași țări.

În ceea ce privește sectorul agricol, atât producția, cât și numărul de locuri de muncă au scăzut foarte puțin, iar ponderea sa în totalul numărului de locuri de muncă este încă mare, mai ales în primele două cele mai mari țări, Polonia și România.

La sfârșitul anului 1999, agricultura poloneză era încă caracterizată de o productivitate foarte scăzută, având în vedere că producea cca 5% din PIB, în timp ce ponderea sa în totalul locurilor de muncă era de 19-25%. Potrivit unui studiu al Oficiului Forțelor de Muncă, numărul de locuri de muncă din agricultură a scăzut cu 20,5% în perioada 1995-1999, ajungând la 18% din totalul locurilor de muncă. Potrivit acestor date, input-ul de muncă a scăzut, iar productivitatea a crescut, ceva mai puțin însă în agricultură decât pe ansamblul economiei poloneze. Alte date bazate pe recensământul agricol din 1995 indică totuși că numărul de oameni care lucrează în agricultură a rămas în jurul a 25% din totalul forței de muncă. Acest lucru reflectă existența unui număr mare de oameni care lucrează ocazional la mici ferme și, probabil, prezența șomajului mascat.

În România, ponderea agriculturii în totalul producției este de circa 20%, iar ponderea ei în numărul total de locuri de muncă continua să reprezinte 40% la sfârșitul anului 1999. Deci, cu toate că în Polonia restructurarea a început, ambele țări erau caracterizate încă de sectoare agricole cu productivitate scăzută și șomaj mascat. La sfârșitul anilor '90, în TECE-10 ponderea agriculturii în producția totală era de 5% în medie, iar ponderea în totalul locurilor de muncă era de 12%, ambele cifre scăzând ușor în ultimii 10 ani. Aceste ponderi sunt de 2-3 ori mai mari decât cifrele similare din UE-15, reflectând diferențele privind nivelul general de dezvoltare dintre Europa Occidentală și țările din Europa Răsăriteană.

Integrarea economică

Cu toate că schimburile comerciale din cadrul CAER erau încă importante pentru TECE-10 în 1990, țările orientate către vest și mai avansate din punct de vedere economic aveau deja relații comerciale cu UE și alte grupuri de țări vestice. Câteva dintre TECE-10 erau deja membre ale GATT și toate au devenit în prezent membre ale OMC sau sunt în curs de a deveni membre.

La începutul anului 1990, toate TECE-10 și-au asumat obligațiile de membre ale FMI, în conformitate cu articolul VIII din statut, ceea ce înseamnă, printre altele, convertibilitatea deplină a tranzacțiilor de cont curent. Republica Cehă, Ungaria și Polonia și, mai recent, Slovacia sunt membre ale OCDE și multe activități ale OCDE se desfășoară în prezent în TECE-10.

În momentul în care au început reformele și liberalizarea comerțului exterior, TECE-10 au devenit economii relativ deschise, în special cele mai mici dintre ele. UE a devenit principalul lor partener comercial și pentru multe dintre ele

exporturile în UE reprezintă mai mult de jumătate din total. Importurile TECE-10 din UE au crescut și ele rapid, soldul balanței comerciale fiind net în favoarea țărilor Uniunii Europene.

Acordurile de asociere

Acordurile de asociere constituie cadrul juridic pentru relațiile dintre UE și fiecare dintre TECE-10. Cele mai importante domenii acoperite de aceste acorduri sunt: instituirea unei zone de comerț liber pentru bunuri industriale, liberalizarea mișcărilor de capital, adaptarea la legislația UE privind piața internă, concurența și cooperarea financiară.

Cu toate acestea, acordurile de asociere nu se pot substitui statutului de membru cu drepturi depline al UE în anumite sectoare importante. Deși includ prevederi privind eliminarea restricțiilor cantitative referitoare la produsele agricole și la îmbunătățirea accesului pe piață în ambele sensuri, ele nu oferă TECE-10 dreptul de comerț liber în sectorul agricol.

Un alt sector economic important în care TECE-10 nu au acces pe piețele UE este piața muncii: migrația forței de muncă dinspre TECE-10 este strict reglementată.

Efectele integrării asupra comerțului, mișcărilor de capital și migrației. Comerțul

Acordurile de asociere prevăd o eliminare asimetrică a taxelor vamale asupra bunurilor industriale care a condus la eliminarea deplină a taxelor la importurile din majoritatea TECE-10 în UE începând cu 1 ianuarie 1997. Eliminarea taxelor la exporturile UE în TECE-10 va lua sfârșit în anul 2002. Acordurile bilaterale includ prevederi care cer părților să acționeze în concordanță cu prevederile GATT/OMC.

După deschiderea către comerțul internațional și în special ca urmare a acordurilor cu UE, comerțul între TECE-10 și UE s-a dezvoltat rapid. Volumul exporturilor UE-15 în TECE-10 a crescut în perioada 1989-1999 de 3,9 ori și volumul importurilor din TECE-10 în UE-15 de 3,1 ori sau în ritmuri anuale cu 15% și, respectiv, cu 12%, în medie, în perioada menționată.

Tabel 9

Comerțul între TECE-10 și UE-15

Exporturile TECE-10 în UE-15 ca pondere din exporturile totale						
	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Polonia	63,0	70,1	66,3	64,2	68,3	70,5
România	48,0	54,1	56,5	56,6	64,5	65,5
TECE-8	42,7	55,4	56,5	58,4	63,6	68,2
TECE-10	48,0	58,8	58,9	59,7	64,8	68,6

Sursa: Comisia UE.

Tabel 10

Importurile TECE-10 din UE-15 ca pondere din importurile totale						
	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Polonia	58,0	64,6	63,9	63,8	65,9	64,9
România	46,0	50,5	52,3	52,5	57,7	60,4
TECE-8	41,5	55,9	56,6	57,4	60,6	61,3
TECE-10	46,1	57,6	58,3	59,0	62,0	

Sursa: Comisia UE.

Tabel 11

Exporturile UE-15 în TECE-10 ca pondere din totalul exporturilor extracomunitare								
	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Polonia	1,9	2,1	2,0	2,7	3,2	3,5	3,8	3,8
România	0,4	0,5	0,5	0,7	0,7	0,7	0,9	0,8
TECE-8	1,7	4,3	4,2	6,0	6,3	6,7	7,6	7,7
TECE-10	4,0	6,9	6,7	9,3	10,2	10,9	12,3	12,3

Sursa: Comisia UE.

Tabel 12

Importurile UE-15 în TECE-10 ca pondere din totalul importurilor din țări terțe								
	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Polonia	1,5	1,6	1,7	2,2	2,1	2,1	2,3	2,3
România	0,3	0,3	0,5	0,6	0,6	0,7	0,7	0,7
TECE-8	1,6	3,6	3,7	5,3	5,4	5,7	6,6	6,8
TECE-10	3,4	5,5	5,8	8,1	8,1	8,5	9,6	9,8

Sursa: Comisia UE.

Comerțul cu UE reprezintă în prezent mai mult de jumătate din totalul comerțului exterior al TECE-10, ceea ce face din UE cel mai important partener al acestora. Această tendință, în ciuda creșterii sale rapide, este mai puțin importantă pentru UE. În 1999, importurile UE din și exporturile către TECE-10 au reprezentat 10% și, respectiv, 12% din comerțul exterior al UE, însumând 1% din PIB-ul UE. Dacă am include în comparație și comerțul intracomunitar, comerțul cu TECE-10 ar reprezenta în medie numai 4-5% din fluxurile comerciale ale statelor comunitare. Această ultimă cifră ascunde însă mari diferențe între statele membre ale UE, având în vedere faptul că schimburile comerciale sunt concentrate în acele state care sunt geografic mai aproape de TECE-10, și anume Germania, Austria și Italia, care împreună dețin 75% din acest comerț. Austria se află pe primul loc, comerțul cu TECE-10 reprezentând mai mult de 10% din comerțul său total, urmată de Germania și Finlanda cu 8% și, respectiv, 6%.

Această radiografie a fluxurilor comerciale poate fi completată cu observația că valorile unitare ale exporturilor TECE-10 sunt foarte mici comparativ cu

importurile UE din alte țări. Acest lucru arată că, pe aceleași piețe, TECE-10 s-au specializat în segmente cu valoare adăugată redusă. Valorile unitare relativ reduse pot, de asemenea, să releve faptul că TECE-10 exportă la prețuri mici din lipsă de abilitate în domeniul marketingului și din cauza slabei reputații.

Analiza comerțului între UE-15 și TECE-10 pe mărfuri și sectoare relevă și faptul că UE s-a specializat în produse de înaltă tehnologie, în timp ce TECE-10 furnizează în prezent produse care încorporează muncă slab calificată.

Analiza datelor pe sectoare arată că TECE-10 sunt în principal implicate în specializarea industrială orizontală. Totuși, integrarea orizontală a crescut mai ales în sectoare cum sunt utilajele industriale și echipamentele pentru telecomunicații. Ponderea produselor semifabricate atât în importurile TECE-10 din UE-15, cât și în exporturile către UE-15 a crescut, depășind 50% la mijlocul anilor '90, ceea ce sugerează o creștere a participării TECE-10 la diviziunea internațională a procesului de producție.

Structura bunurilor comercializate între TECE-10 și UE-15 evidențiază o puternică complementaritate, ambele zone continuând să furnizeze bunuri foarte diferite. Această concluzie continuă să fie valabilă, cu toate că structura exporturilor TECE-10 s-a modificat în anii '90, având loc o oarecare apropiere de structura exporturilor UE-15, pe măsură ce unitățile de producție din TECE-10 s-au re tehnologizat.

Mișcarea capitalurilor și investițiile străine directe (ISD)

Fluxurile de capital extern au fost importante pentru furnizarea finanțării și stimularea piețelor interne de capital.

Cele mai puternice fluxuri de capital care au pătruns în TECE-10 au fost sub formă de ISD, acoperind în medie deficitul balanței de plăți curente în TECE-10 în perioada 1995-1999. Fluxurile de ISD au depins în principal de progresul reformelor îndreptate spre instaurarea unei economii de piață funcționale. Stabilitatea macroeconomică, nediscriminarea față de investitorii străini, prevederile legale privind repatrierea profitului și taxele, în general încrederea investitorilor în corectitudinea și stabilitatea cadrului legal au afectat fluxurile de ISD. Țările care au primit volumele cele mai mari de ISD pe cap de locuitor au fost Ungaria, Estonia și Republica Cehă.

Ca urmare a metodelor de privatizare implementate în unele dintre TECE-10, aproape jumătate din fluxurile de ISD au fost dirijate către sectoare necomerciale, cum ar fi utilitățile publice (de exemplu, telecomunicațiile și instituțiile financiare). Această parte a fluxurilor de ISD nu a afectat negativ piețele UE. În sectoarele comerciale, cele mai multe ISD par să fie motivate mai degrabă de dorința de mărire a cotelor de piață deținute în TECE-10 decât de delocalizarea capacităților de producție. O cincime din ISD a avut ca destinație sectoare care înglobează cantități mari de muncă slab calificată, cum ar fi textilele, mașini electrice și autovehicule. Această parte a ISD are ca scop exploatarea diferențelor salariale și ar putea afecta negativ forța de muncă slab calificată din UE.

Două treimi din fluxurile nete de capital din TECE-10 în 1990 au avut ca origine statele membre ale UE. Aceste fluxuri, cu toate că au fost importante pentru țările receptoare, au fost mici pentru economiile UE, reprezentând numai 0,15% din PIB-ul UE. În concluzie, aceste fluxuri au fost prea mici pentru a avea impact asupra piețelor financiare, investițiilor sau creșterii economice. Ca și în cazul comerțului, statele membre ale UE care se învecinează cu TECE-10 au fost cele mai active în furnizarea de ISD, Germania fiind pe primul loc în termeni absoluți, în timp ce Austria conduce comparativ cu mărimea economiei sale.

Migrația forței de muncă

Acordurile de asociere au oferit dreptul la nediscriminare muncitorilor din TECE-10 care erau deja rezidenți în UE. Ele permit, de asemenea, cetățenilor TECE-10 să-și deschidă firme în UE, cu mențiunea că nu le dau acestora dreptul de autoangajare în UE. Deciziile privind deplasarea forței de muncă sunt lăsate în seama autorităților statelor membre, unele dintre acestea acordând pentru un număr strict reglementat de cetățeni ai TECE-10 – prin acorduri unilaterale sau bilaterale – dreptul temporar de muncă.

Potrivit datelor oficiale privind migrația și piața muncii, imigrația din TECE-10 în UE a fost de peste 300 de persoane în 1990 și 100–200 de mii în perioada 1991-1993. În anii următori, imigrația a încetat, cu toate că deplasările în UE și înapoi în TECE-10 au continuat la un nivel de 150-180 de mii de persoane anual.

Potrivit EUROSTAT, numărul de cetățeni ai TECE-10 în UE era de 850 de mii, ceea ce reprezintă 0,2% din populația UE. Dintre aceștia, cel mult 300 de mii sunt muncitori, inclusiv cei cu slujbe temporare, echivalând cu 0,2% din totalul populației ocupate în UE.

Migrația din TECE-10 către UE a fost redusă comparativ cu migrația din alte țări către UE. În perioada 1990-1997, imigranții provenind din TECE-10 au reprezentat 12% din totalul imigranților în UE sau 25% împreună cu cei din fosta URSS și alte țări est-europene.

Migrația din TECE-10 în UE este concentrată către statele vecine, 80% fiind direcționată către Austria și Germania. În aceste țări, imigranții reprezintă nu mai mult de 1,1% și, respectiv, 0,5% din totalul forței de muncă.

Migrația forței de muncă după aderare

Orice proiecție a viitoarelor mișcări ale populației dinspre est către vest ce vor urma procesului extinderii are un mare grad de incertitudine. Statele comunitare au posibilitatea de a impune o perioadă de tranziție de 5 până la 7 ani pentru liberalizarea circulației forței de muncă. Pentru a ilustra posibilul impact al migrației populației, se presupune în acest scenariu că nu va fi impusă o perioadă de tranziție de către statele membre sau, ca alternativă, că ele își vor deschide piața forței de muncă lucrătorilor proveniți din țările din Europa Centrală și de Est, suficient pentru a permite ajustările ce se impun pentru punerea în practică a acestei liberalizări. Cu alte cuvinte, acest scenariu nu trebuie privit ca o prognoză,

ci servește drept ilustrare a posibilităților ce se întrevăd în acest domeniu. El reprezintă o sinteză a literaturii existente în țările comunitare. Problemele de bază se rezumă la următoarele:

- rata netă cumulată a migrației populației este estimată la o valoare de 2,5% din populația TECE-8 pe o perioadă de 15 ani. Aceasta corespunde unui număr de studii referitoare la potențialul migrației, unor estimări econometrice și experiențelor istorice legate de extinderile anterioare ale UE;
- rata anuală a fluxurilor se estimează că va crește treptat datorită “efectelor instruirii, atingând un vârf după o perioadă de 3-4 ani, diminuându-se apoi, într-o măsură mai mare sau mai mică, pe o traiectorie liniară;
- ratele migrației în TECE-8 sunt diferențiate, având în vedere estimările disponibile privind tendința către migrație în funcție de decalajele de venituri, de nivelul șomajului și ținând cont de dimensiunile variabile ale sectorului agricol. Totuși, se folosește un profil similar al ratei migrației pentru toate cele 8 state.

Drept urmare, acest scenariu diferă în mică măsură de scenariul elaborat de Consorțiul de Integrare Europeană în anul 2001 (studiu coordonat de Direcția generală pentru ocuparea forței de muncă și afaceri sociale), atât în ceea ce privește nivelurile, cât și calendarul¹.

Potrivit prezentului scenariu, fluxurile anuale ale migrației dinspre TECE-8 către UE-15 se estimează să crească de la cifra inițială de 120 de mii de persoane la aproximativ 215 mii de persoane la 3-4 ani după aderare, atenuându-se treptat după aceea. Numărul cumulativ în perioada 2005-2009 se estimează că se va apropia de 900.000 de persoane. Această cifră reprezintă 1,2% din populația totală a țărilor din care provin și 0,35% din populația activă estimată a UE-15 în 2010.

Se consideră că migrația forței de muncă potențiale ce va urma procesului de extindere ar putea să nu pună probleme economice majore UE în ansamblu. Totuși, această migrație s-ar putea să nu fie dispersată uniform în țările UE. Este probabil că, datorită legăturilor etnice existente și distanțelor geografice, această migrație să se concentreze către Germania și Austria.

Cele mai recente statistici indică faptul că numărul de persoane rezidente în UE provenind din TECE-8 se ridică la 650 de mii. Germania a atras cea mai mare parte din aceste persoane (2/3 din total), urmată de Austria, Marea Britanie și Italia. Raportat la numărul populației autohtone, Austria deține cel mai mare număr de rezidenți din TECE-8, urmată de Germania, Suedia și Finlanda.

¹ Fluxurile nete de migrație proiectate dinspre TECE-10 către UE-15 însumează în primii 5 ani după aderare 1,397 milioane persoane în studiul elaborat de Consorțiul de Integrare Europeană, în timp ce numărul corespunzător din acest scenariu ar fi de 1,430 milioane. Este de menționat însă că, în primul caz, cel mai mare aflux este prevăzut a se înregistra imediat după aderare, în timp ce în acest scenariu, vârful maxim al migrației se va înregistra la 3-4 ani după aderare.

În concluzie, acest scenariu sugerează că din perspectivă economică, pe ansamblu, fluxurile nete est-vest de forță de muncă ce vor urma procesului extinderii nu par să pună în pericol real locurile de muncă și veniturile din UE. Totuși, datorită factorilor culturali, etnici și ai distanței geografice, se întrevăd presiuni datorită concentrării acestor fluxuri către Austria și Germania, ceea ce ar putea crea probleme în viitor acestor țări. Cu toate acestea, dimensiunea impactului negativ asupra perspectivelor locurilor de muncă și salariilor pentru forța de muncă din țările UE nu trebuie supraestimată.

Conform celor mai pesimiste scenarii, migrația netă anuală dinspre cele 8 țări membre ale Europei Răsăritene către Uniunea Europeană va fi de 120 de mii de persoane în anul 2005, 150 de mii de persoane în anul 2006, 220 de mii de persoane în perioada 2007-2008, urmând să scadă până la 180 de mii de persoane în perioada 2009-2010.

Aceste cifre raportate la totalul populației din țările aderente reprezintă ponderi nesemnificative, cuprinse între 0,15% în primul an de la aderare, 0,28% în anii 3 și 4 de la aderare, când se atinge cifra maximă, urmând să scadă dramatic, până la 0,05%, în al 15-lea an de la aderare.

Capitolul IV

IMPLICAȚIILE ECONOMICE ALE LĂRGIRII UNIUNII EUROPENE CĂTRE EST

Impactul asupra agriculturii

Necesitatea acordării unei atenții speciale agriculturii în procesul extinderii a apărut ca urmare a existenței următorilor factori:

- restricțiile comerciale ce mai sunt practicate în comerțul dintre cele 10 state central și est-europene (TECE) și UE sunt mai importante în comerțul cu produse agricole și produse agroalimentare decât în alte sectoare;
- agricultura se încadrează într-un complex de instrumente create de politica agricolă comună (PAC), politici comerciale, veterinarie și fitosanitare care, pe ansamblu, creează unele probleme specifice pentru aderare (ex., buget, prețuri, comerț, OMC, protecția consumatorilor);
- în cele două țări cu populația cea mai numeroasă, Polonia și România, agricultura deține o mare pondere a forței de muncă ocupate. În plus, agricultura din aceste țări este caracterizată de o productivitate redusă și de un șomaj mascat.

Importanța agriculturii în TECE

TECE este un grup eterogen în ceea ce privește rolul agriculturii și al industriei alimentare în economiile lor. Cele mai importante țări agricole, în privința suprafeței agricole și a populației ocupate în agricultură, sunt Polonia și România, împreună ele deținând un număr de fermieri (7,3 milioane) aproape egal cu cel al UE (7,6 milioane) și aproape de 3 ori mai mult decât celelalte 8 TECE¹.

¹ Acest lucru creează serioase probleme în ceea ce privește statistica ocupării forței de muncă în agricultură în TECE, în special pentru Polonia. O parte a dificultăților se datorează faptului că o mare parte a populației înregistrată ca fiind "ocupată în agricultură" muncește o parte a timpului în alte sectoare sau are venituri din alte activități. De ex., potrivit estimărilor Institutului Polonez de Dezvoltare și Agricultură, pentru 60% din cei ce nu locuiesc în zone agricole aceasta reprezintă principala ocupație și numai pentru 10% dintre aceștia această activitate le oferă singura sursă de venit.

Producția agricolă reprezintă în medie aprox. 4,3% din PIB și 14,4% din forța de muncă ocupată în celelalte 8 TECE. În Polonia și România, ponderea forței de muncă din agricultură se ridică la 19% și, respectiv, 40%, în timp ce contribuția în PIB este redusă, de aprox. 4% și, respectiv, 15%. Cheltuielile pentru hrană se ridică la mai puțin de 30% în totalul cheltuielilor familiale în cele mai avansate TECE, dar sunt de peste 55% în România, aproape de 3 ori mai mult decât media pe UE (22%).

Dacă se compară această situație cu cea a statelor sudice ale UE (Grecia, Spania și Portugalia), vedem că, din punctul de vedere al importanței agriculturii pentru economiile lor, situația în Spania cu 5 ani înainte de aderare și în Portugalia chiar în perioada aderării era foarte apropiată de cea a mediei celor 10 TECE. De ex., în Spania, cinci ani înainte de extindere, ponderea agriculturii în PIB era de 8,1%, iar a forței de muncă de 16,4%, foarte apropiată de situația actuală medie a celor 10 TECE, de 7,6% și, respectiv, 16,7%.

Tabel 13

Rolul agriculturii în țările candidate

	Suprafața agricolă (3)		Valoarea adăugată din agricultură (2)		Forța de muncă din agricultură (2)		Comerțul cu produse agricole (4)		Cheltuieli pentru hrană (1)
	mii ha	% din supr. totală	mil. euro	pondere agric. în PIB	ocupați în agric. (mii pers.)	% din total angajați	% din total export	% din total import	% din total cheltuieli
	1999	1999	1999	1999	1998	1998	1997	1997	1998
Bulgaria	5696	51,3	2054*	21,1	2933,0	26,2	14,7	10,3	49,6
România	14784*	62,0	4441	15,5	4338,0	40,0	7,3	7,2	55,3
TECE-8	38655	53,0	11218	4,3	4345,0	14,4	12	9,3	33
TECE-10	59135	48,2	17713	7,6	9478,1	16,7	11,4	10,3	36,8

* = 1998.

1) Putere de cumpărare standard (Sursa: EUROSTAT).

2) Inclusiv silvicultură, vânat și pescuit.

3) Suprafața agricolă utilizată.

4) Toate produsele agricole - mai puțin pește și produse din pește.

Sursa: OECD, Commission services.

Importanța agriculturii în țările din sudul UE

	Ponderea agriculturii în PIB			Ponderea forței de muncă ocupate în agricultură		
	5 ani înainte	în momentul aderării	5 ani după aderare	5 ani înainte	în momentul aderării	5 ani după aderare
Grecia	13,1	14,5	12,0	N/A	29,4	27,3
Spania	8,1	8,2	6,1	16,4	13,9	9,4
Portugalia	10,2	9,2	6,7	19,2	17,4	14,0

Sursa: OECD, Commission services.

Comerț, OMC și PAC

Aderarea la UE va duce la desființarea barierelor comerciale ce mai persistă, ceea ce va determina o intensificare a relațiilor între UE-15 și TECE. Integrarea TECE în PAC (politica agricolă comună) va face din aceste țări beneficiare ale protecției comerciale și ale subvențiilor prevăzute în politica agricolă comună și este de presupus că va determina o creștere a producției agricole și a exporturilor de alimente și produse agricole ale acestora.

Dimensiunile TECE implicate în extindere și costul scăzut al forței de muncă preocupă Uniunea Europeană, nu numai în ceea ce privește viitoarea concurență a fermierilor acestora, ci și în ceea ce privește impactul asupra PAC, ce este supusă unor constrângeri tot mai mari ca urmare a acordurilor bugetare comunitare.

De la încheierea Runde Uruguay, în 1992, subvențiile din agricultură, ca și cele acordate exporturilor sunt supuse unor constrângeri de către reglementările OMC. Există restricții asupra subvenționării agriculturii, asupra valorii totale a exporturilor subvenționate și asupra volumului exporturilor ce pot fi subvenționate. Principala preocupare este că viitoarea extindere, prin aderarea la PAC, va provoca o creștere a prețurilor agricole ale TECE și deci a producției, aceasta implicând subvenții mai mari la export ale UE unificate, provocând presiuni asupra bugetului UE și conflicte în cadrul OMC în privința comerțului cu produse agricole.

O serie de factori indică faptul că importul asupra UE-15 va fi limitat, deși rămân incertitudini, în special în ceea ce privește relațiile cu OMC.

Trebuie subliniat că aceste efecte vor avea un impact redus asupra creșterii economice a celor 15. Agricultură are o pondere de numai 1,5% în PIB în UE. Forța de muncă din agricultură reprezintă puțin peste 4% din totalul forței de muncă. Este greu de crezut că aderarea TECE va avea un efect perturbator asupra UE.

În plus, de la începutul perioadei de tranziție, comerțul cu produse agroalimentare între UE și TECE s-a majorat semnificativ, iar exporturile nete ale UE au crescut puternic. În timp ce importurile UE de produse agroalimentare din

TECE s-au dublat, exporturile UE către TECE s-au majorat de 10 ori¹. Drept urmare, soldul balanței comerciale a trecut de la un deficit de 1 miliard de euro la un excedent de 2 miliarde euro.

Structura comerțului cu produse agroalimentare s-a schimbat destul de mult. În timp ce comerțul s-a majorat la multe categorii de produse, exporturile de produse prelucrate din UE către TECE au crescut considerabil, într-o măsură mai mare decât exporturile de produse primare (materii prime). Importurile UE din TECE au crescut mai mult sau mai puțin în funcție de categoria de produse².

În spatele acestei evoluții a comerțului se află diferențe calitative și de competitivitate a produselor alimentare din UE: marketing, prelucrare, rețea de distribuție, un cadru instituțional mai dezvoltat și, mai ales, subvenționarea exporturilor UE.

Standardele de calitate și de sănătate sunt extrem de importante pentru produsele agroalimentare. Crizele recente din acest domeniu (dioxina, boala vacii nebune) au readus în actualitate importanța acestor norme și, în această perspectivă, creșterea deficitului comercial al TECE în comerțul cu UE surprinde într-o măsură mai mică. Astfel, exporturile UE către TECE pot crește în viitor, când restricțiile la import vor dispărea în procesul de aderare la UE.

Impunerea unor astfel de standarde produselor TECE - care pot să fie cerute fie de companiile private ce prelucrează aceste produse sau de companiile ce le distribuie, potrivit cerințelor de consum sau de export³, fie de reglementările guvernamentale ce urmăresc adaptarea la cadrul de reglementare a standardelor UE⁴ - poate avea două efecte opuse asupra exporturilor TECE către UE. Costul de tranzacționare în comerțul TECE de produse agroalimentare se va reduce, în timp ce standardele de calitate vor crește, ceea ce va duce la îmbunătățirea accesului pe piața UE. Totuși, implementarea standardelor de calitate va necesita investiții substanțiale, pe care nu toți producătorii din TECE vor putea să le facă.

¹ *Ca pondere în comerțul total UE-TECE, comerțul cu produse agroalimentare reprezintă mai puțin de 10% atât pentru importuri, cât și pentru exporturi.*

² *Indicele Grubel-Lloyd, ce măsoară comerțul intraindustrie, a crescut de la aproape 20% în 1988-1989 la aproape 40% în a doua jumătate a anilor '90, UE majorându-și substanțial exporturile de produse agroalimentare de înaltă calitate, în timp ce exporturile TECE au rămas de slabă calitate și mai puțin prelucrate. Importanța comerțului intraindustrie este mult mai mică în țările baltice decât în celelalte TECE (van Berkum, 2000).*

³ *Investițiile străine directe (ISD) în industria alimentară și rețeaua de desfacere în detaliu vor avea un rol foarte important. Ponderea investițiilor străine directe în sectorul agroalimentar este în medie de aprox. 15%. Raportat la numărul de locuitori, Polonia și câteva din celelalte 8 TECE sunt statele ce au atras cele mai multe investiții străine în sectorul agro-industrial, mai mult decât în sectorul primar al agriculturii. În România, 2-3% din totalul investițiilor străine directe au fost plasate în sectorul primar al agriculturii. În cadrul sectorului agro-industrial, cele mai multe ISD s-au îndreptat către industria zahărului și a confecțiilor, industria tutunului și a băuturilor răcoritoare. Băuturile alcoolice și producția de lapte și produse lactate au atras, de asemenea, investiții însemnate. În schimb, industria de prelucrare a cărnii a primit relativ puține subvenții din partea firmelor străine (OECD, 1999).*

⁴ *O parte importantă a acquis-ului comunitar se axează pe adoptarea standardelor de igienă și sanitare pentru produsele agroalimentare.*

Ca urmare, producția ce va satisface aceste standarde va fi mai redusă decât cea actuală.

În comparație cu reducerile substanțiale ale barierelor comerciale ce s-au ridicat după 1989, viitoarele schimbări sunt moderate. Diferența de preț dintre produsele agricole ale UE și TECE s-a diminuat de la începutul anilor '90 ca urmare a trei factori:

- reformele PAC (Reforma PAC 1992 și Agenda 2000) au redus prețurile subvenționate pentru unele din cele mai protejate mărfuri agricole;
- creșterea protecției în agricultură în TECE la mijlocul anilor '90, în parte ca urmare a imitării PAC, anticipând aderarea la UE, dar, în special, ca urmare a presiunilor politice interne din partea fermierilor din TECE;
- aprecierea cursului real de schimb din TECE a determinat reducerea aportului dintre prețul nominal din UE și cel din TECE.

Impactul acestor factori este important în ceea ce privește efectele comerțului asupra extinderii. De exemplu, protecția din unele TECE este în prezent mai ridicată pentru unele produse agricole decât în UE¹.

În consecință, prețurile pentru aceste mărfuri se pot reduce în procesul aderării TECE la UE.

Creșteri semnificative de prețuri în momentul aderării la UE se pot estima numai pentru carne de vită, zahăr, lapte, produse prelucrate (unt, lapte praf) și cereale (orz, porumb, orez)². Calitatea medie a cărnii de vită în TECE este mult sub standardele UE, iar ajustările calitative vor compensa efectele producției cu creșteri de prețuri. Atât producția de zahăr, cât și cea de lapte este limitată de cotele impuse prin PAC la nivel național. Implementarea PAC implică astfel impunerea de cote la nivel național pentru lapte și zahăr în toate TECE, astfel încât nu se vor înregistra creșteri ale producției la aderarea în UE.³ Drept urmare, efectul asupra comerțului cu zahăr (și lapte, dacă se impun cote într-o măsură mai mare decât reducerea prețurilor) se va produce ca urmare a nivelului cererii din TECE: prețurile ridicate ale acestor produse vor determina un declin al consumului și deci scăderea netă a importurilor (sau creșterea netă a exporturilor), dar acest efect ar putea fi atenuat de creșterea veniturilor pentru consum.

Simulările efectuate indică faptul că, ținând cont de efectul combinat al acestor factori, impactul introducerii PAC în TECE, în ceea ce privește prețul produselor agricole din aceste țări, ar putea fi relativ redus.

¹ În Polonia, prețurile pentru unele mărfuri de origine animală (pui, porc, ouă) sunt în prezent mai ridicate decât în UE, unde aceste prețuri sunt apropiate de nivelul prețurilor de pe piața mondială.

² Importurile de fructe și legume pot crește, de asemenea, dar nu atât de mult, datorită efectelor prețurilor practicate potrivit PAC, dar și datorită faptului că importurile actuale din TECE sunt restricționate ca urmare a barierelor comerciale, impuse datorită diferenței de calitate, diferențe ce sunt relativ mici la fructe și legume, TECE beneficiind de costuri reduse ale forței de muncă.

³ Discuția în ceea ce privește alocarea de cote TECE este dificilă datorită faptului că nu există o perioadă clară de referință și nu au fost luate încă decizii oficiale în această privință.

Aderarea și productivitatea în TECE

Viitoarele schimbări în productivitatea TECE în agricultură vor fi determinate de aceiași factori ca și în celelalte sectoare ale economiei, cum sunt: îmbunătățirea accesului capitalului și tehnologiei, schimbări în managementul și restructurarea întreprinderilor, schimbări în politica salarială și a altor costuri (input-uri locale și importate) și evoluția cursului de schimb.

În prezent, productivitatea în agricultură a TECE este considerabil mai redusă decât în cele 15 state ale UE¹. În viitor se așteaptă o creștere semnificativă a productivității în agricultură, în special pentru acele țări care vor deveni parte a UE, atât datorită condițiilor economice care vor fi îndeplinite, cât și datorită îmbunătățirii accesului la capital, tehnologie etc. ce rezultă din procesul extinderii UE. Nu există însă un consens în ceea ce privește dimensiunea acestor creșteri de productivitate în următorul deceniu.

Se pot însă observa încă din a doua parte a anilor '90 semnificative creșteri de productivitate în unele TECE (în special în producția de sfeclă de zahăr și de lapte). Acest fenomen nu se înregistrează încă în cele două mari țări, Polonia și România, ambele cu o pondere mare a forței de muncă ocupate în agricultură, fiind într-o mare măsură caracterizate de o structură nefavorabilă a producției. Aproximativ 80% din suprafața agricolă a Poloniei și, într-o măsură mai mare, a României sunt împărțite în ferme familiale de mici dimensiuni. Este evident că aceste ferme familiale de mici dimensiuni nu vor suferi restructurări rapide și creșteri de productivitate în următorii câțiva ani. Ele se caracterizează prin șomaj mascat, calificare redusă, acces dificil la inputuri și o abordare ineficientă a condițiilor de piață.

Studiind impactul extinderii către sud a UE (Grecia, Spania și Portugalia) în ceea ce privește productivitatea și utilizarea input-urilor, se observă că nici în acest caz nu au existat reduceri ale decalajului de productivitate nici înainte și nici în primii ani după aderare în producția celor mai protejate produse (grâu, orz, lapte, vin). Pentru unele dintre aceste produse, decalajul de productivitate față de media UE nu s-a redus și chiar a sporit în prima parte a perioadei. Deși este necesară o anumită prudență în ceea ce privește compararea celor două cazuri², există posibilitatea ca în perioada aderării și în primii cinci ani după aderare să nu se înregistreze acumulări semnificative în productivitatea muncii în acest domeniu.

¹ Valoarea adăugată în agricultura celor 10 TECE este de numai 16% din cea a UE-15, în condițiile în care suprafața agricolă a TECE-10 reprezintă 46% din cea a UE și mai mult de 100% din forța de muncă ocupată în agricultură în UE-15.

² Extinderea către sud a implicat, pe perioada de tranziție până la aplicarea PAC, probleme determinate de condițiile climatice speciale și deci de concurență pentru anumite produse, între țările care au aderat și membrele UE. Totuși, aderarea țărilor din sudul Europei a creat probleme asemănătoare în ceea ce privește creșterea presiunilor concurențiale pentru fermierii comunitari pentru produse cu un înalt grad de protecție prin PAC.

Forța de muncă din agricultură și migrația forței de muncă

Atât șomajul mascat din agricultura TECE, cât și numărul mare de șomeri din zonele rurale, ce nu au nici o perspectivă a unui loc de muncă în viitorul previzibil, reprezintă o sursă importantă a migrației forței de muncă spre UE.

Deși multe sectoare ale economiilor TECE dispun de forță de muncă exploatată ineficient, studiile elaborate arată că acest fenomen este întâlnit în special în agricultură. Îmbunătățirea eficienței alocărilor din economie prin liberalizarea și reducerea subvențiilor¹ a provocat totuși o puternică migrare a forței de muncă din agricultură.

Tabel 15

**Modificările medii anuale ale ocupării forței de muncă
în agricultura TECE**

(-%-)

	1989–1994	1994–1998
TECE-8	-6,0	-2,1
Polonia	-3,3	-4,5
România	2,3	0,6
TECE-10	-2,4	-1,8

Sursa: Commission services.

Din 1989 până în 1994 s-a produs o puternică reducere a forței de muncă în agricultura TECE-8, reducerea medie anuală a fost de -6,0%. În Polonia, forța de muncă din agricultură s-a redus cu mai puțin de -3,3% în medie anuală, în timp ce în România, numărul persoanelor ocupate în acest sector s-a majorat (+2,3% medie anuală) în toată această perioadă.

Din 1994, numărul persoanelor ocupate în agricultură a continuat să crească, deși mai lent decât în perioada anterioară (+0,6% medie anuală). La nivelul TECE-8, reducerea numărului de persoane a continuat, deși într-un ritm mai lent (-2,1% medie anuală), în timp ce reducerea înregistrată în Polonia a fost mai puternică (-4,5%). Numeric, populația ocupată în agricultură în Polonia a scăzut cu aproape 600.000 de persoane după 1994².

¹ Liberalizarea prețurilor și a comerțului, ca și reducerea subvențiilor la nivelul producției și consumului au redus cererea de forță de muncă din agricultură în toate TECE. Această reducere a cererii a fost parțial compensată de substituirea altor input-uri de către forța de muncă.

² Sunt mari diferențe între regiuni. Migrarea forței de muncă din agricultură a fost puternică în regiunile din nord și nord-vest (peste 50% între 1989-1997) și mult mai redusă în regiunile din sud și est (de la -10% la un aflux de forță de muncă în prezent).

Migrația forței de muncă este mai puternică în zonele în care fermele de dimensiuni mari au rămas dominante în agricultură¹. Transformarea fermelor colective și de stat cu ajutorul unui management independent a disponibilizat un număr de muncitori, la care s-au adăugat cei care au renunțat la munca în agricultură pentru alte locuri de muncă. Spre deosebire de aceștia, fermele mici au jucat rolul de "tampon" în perioada de tranziție, în special în zonele sărace.

Un număr semnificativ de persoane care sunt disponibilizate din agricultură se pensionează, altele își găsesc un nou loc de muncă, iar altele devin șomeri².

În Polonia, mulți muncitori agricoli care au fost disponibilizați au devenit șomeri, deoarece primii ani ai tranziției s-au caracterizat printr-o înaltă rată a șomajului. Un handicap serios îl reprezintă nivelul redus de instruire în rândul muncitorilor agricoli în Polonia: mai mult de 43% din aceștia au absolvit numai ciclul elementar (comparativ cu 16% în construcții, 13% în industrie și 8% în servicii) și 33% au o educație profesională de bază.

Procesul de aderare și migrarea forței de muncă

Aderarea la UE ar putea încetini migrarea forței de muncă din agricultură datorită creșterii subvențiilor. Pe de altă parte, acest transfer al forței de muncă din agricultură se va produce ca urmare a necesității restructurării și creșterii productivității în agricultură, sporirii oportunităților în alte sectoare ale economiei pe fondul înviorării activității în aceste sectoare.

Atât în Spania, cât și în Portugalia, migrarea forței de muncă din agricultură a sporit după aderarea lor la UE (vezi tabel 16). De fapt, media ratei anuale a reducerii forței de muncă din agricultură în ambele țări a fost cu aprox. 1% mai mare la 10 ani după aderare (între 3% și 4% pe an, în medie) decât în cei 5 ani înainte de aderare.

Potrivit unui scenariu privind TECE-8, se apreciază că între 800.000 și 1,7 milioane de muncitori agricoli vor părăsi acest sector de activitate în țările care vor adera la UE în următorul deceniu³.

¹ Acest fenomen este prezent atât în TECE, cât și în zonele din TECE.

² În Cehia, aproape jumătate din muncitorii agricoli s-au pensionat, aprox. 45% s-au transferat către alte sectoare (75% dintre ei în zonele urbane, 25% rămânând în zonele rurale) și numai 5% au devenit șomeri (OECD, 1999). Nivelul scăzut al șomajului din agricultură este în directă concurență cu nivelul scăzut al șomajului din întreaga economie a Cehiei în primii ani ai tranziției, nivel ce a început să crească după 1996. În ceea ce privește evoluțiile din Slovacia, ele au urmat același curs, însă un număr mai mare de muncitori au devenit șomeri (10-12%).

³ Potrivit acestui scenariu, cea mai redusă estimare (0,7 milioane) corespunde unei reduceri cu 2%, medie anuală, care este similară scăderilor din 1994-1998 din TECE-8 și celor din 1991-1998 din Spania (2,1%) și Portugalia (-2,0%). Cea mai ridicată estimare (1,5 milioane) corespunde unei reduceri cu 5%, medie anuală, care reprezintă puțin mai mult decât reducerile realizate în Polonia între 1994 și 1998 și corespunde celor realizate în fosta RDG între 1993 și 1997 (-5,2%) după rapida ajustare realizată inițial între 1991 și 1993. Numărul mediu (1,1 milioane) corespunde unei ajustări ce se situează între media din Spania (-4,1%), cea din Portugalia (-2,8%) și cea din Grecia (-2,8%) în decursul primilor 10 ani după aderare.

Tabel 16

Media anuală a angajaților din agricultură în UE

- modificări % -

	Spania	Portugalia	Grecia	Fosta RDG	UE-15
5 ani înainte de aderare	-3,1	-2,0	n.a.	n.a.	
1- 5 ani după aderare	-3,9	-3,2	-1,0	-15,8	
5-10 ani după aderare	-3,9	-1,1	-4,7	-5,2*	
1-10 ani după aderare	-4,1	-2,8	-2,8	n.a.	
1991- 1998	-2,1	-2,0	-0,9	-12,2**	-3,2

*1993-1997; **1991-1997.

Sursa: Commission services.

Măsura în care această reducere a forței de muncă din agricultură va contribui la migrarea către UE-15 după aderare va depinde de câțiva factori. Unii dintre acești factori sugerează că impactul va fi relativ redus.

În primul rând, o parte semnificativă a forței de muncă disponibilizate este formată din oameni în vârstă, care mai lucrează în agricultură și care se vor pensiona în decursul acestui deceniu.

În al doilea rând, simularea efectuată demonstrează că un număr semnificativ de muncitori ce părăsesc sectorul agricol se îndreaptă spre alte sectoare economice în care activitatea înregistrează creșteri, ce vor continua o dată cu extinderea către est.

Al treilea argument este acela că migrația ar fi de o mai mare amploare dacă cei disponibilizați prin restructurarea fermelor, care nu pot găsi un loc de muncă în sectoarele cu o activitate în plin proces de relansare, nu ar fi într-o mare măsură persoane în vârstă și muncitori cu o calificare redusă.

Aceiași factori care-i împiedică să-și găsească un loc de muncă în alte sectoare le reduc oportunitățile de migrare în UE-15.

În concluzie, o bună parte a forței de muncă disponibilizate în viitor se va pensiona, iar cei cu calificare redusă vor ocupa locuri de muncă inferioare. Migrarea către vest este puțin probabilă.

Concluzii

Pe scurt, efectele extinderii asupra agriculturii vor avea un impact redus în creșterea economică a UE-15, datorită faptului că acest sector contribuie într-o mică măsură la PIB și la ocuparea forței de muncă.

Productivitatea în sectorul agroalimentar al TECE se estimează că se va îmbunătăți în următorul deceniu; însoțită de desființarea barierelor comerciale, va duce la creșterea competitivității față de fermierii comunitari. Totuși, desființarea

barierelor comerciale va conduce la o creștere dramatică a exporturilor nete de produse agroindustriale din UE către TECE. Datorită importanței normelor de igienă și de calitate pentru produsele agroalimentare, această evoluție poate continua și după aderare, deși diferențele se vor mai reduce.

Un mare număr de muncitori agricoli se estimează că vor părăsi sectorul agricol în ultimul deceniu, în țările ce vor adera la UE. Impactul asupra migrării către UE se apreciază că va fi redus, ca urmare a faptului că o mare parte din aceștia se va pensiona, iar o parte se va îndrepta către alte sectoare aflate în expansiune, cu locuri de muncă mai bine plătite, urmare a aderării la Uniunea Europeană.